

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK İSTİHBARAT
OLGUSU VE TÜRKİYE**

Ömer KARAKAŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

DÜZCE, 2022

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK İSTİHBARAT
OLGUSU VE TÜRKİYE**

Ömer KARAKAŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

DÜZCE, 2022

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ****GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK İSTİHBARAT OLGUSU VE
TÜRKİYE**

Ömer Karakaş tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Doç. Dr. Emel FAİZ

Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası Ticaret Bölümü

Doç. Dr. Melih DUMAN

Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Tez Savunma Tarihi: 09/12/2022

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

09/12/2022

Ömer KARAKAŞ

İTHAF

“En büyük başarı hiç yere düşmemek değil her düşüşten sonra ayağa kalkmaktır”
Her düşüşümde ayağa kalkma sebepim olan can özüm biricik oğlum **Mehmet Efe KARAKAŞ’a İTHAF OLUNUR.**

TEŞEKKÜR METNİ

Okul ve çalışma hayatımı aynı anda sürdürmek benim için çok zor bir deneyimdi. Çalıőmamı çok zor zamanda tamamlamaya çalıőtım. Bu süreçte bana destek olan ve bunun yanı sıra yol gösteren tez danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr. Zafer AKBAŞ'a teşekkürlerimi sunuyorum. Her koşulda yanımda olan annem, babam, kardeşlerim ve tüm aileme teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR METNİ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Yöntemi	4
BÖLÜM 2	5
2. İSTİHBARAT SİSTEMLERİ	5
2.1. İstihbarat Kavramı ve Tarihçesi	5
2.2. İstihbarat Olgusunun Bileşenleri ve Fonksiyonları	7
2.2.1. İstihbarat Analizi	7
2.2.2. İstihbarat Çarkı	7
2.2.3. İstihbarat Üretimi.....	9
2.2.4. Psikolojik Savaş/Propaganda.....	9
2.2.5. Örtülü Operasyonlar	10
2.2.6. Koruyucu Güvenlik	10
2.3. İstihbarat Alanları	10
2.3.1. Siyasi İstihbarat.....	11
2.3.2. Askeri İstihbarat	11
2.3.3. Ekonomik İstihbarat	12
2.3.4. Sosyal İstihbarat	13

2.3.5. Coğrafi İstihbarat-----	14
2.3.6. Biyografik İstihbarat-----	14
2.3.7. Ulaşım ve İletişim İstihbaratı-----	15
2.3.8. Bilişim İstihbaratı-----	15
2.3.9. Siber İstihbarat-----	15
2.4. İstihbarat Toplama Teknikleri-----	16
2.4.1. İnsani İstihbarat veya Casusluk-----	17
2.4.2. Telepati (Uzaduyum) İstihbaratı-----	18
2.4.3. Teknik İstihbarat-----	18
2.4.3.1. Sinyal İstihbarat-----	18
2.4.3.2. Fotoğraf, Görüntü İstihbaratı-----	19
2.4.3.3. Uydu İstihbaratı-----	19
2.4.3.4. Radar İstihbaratı-----	19
2.4.3.5. Akustik İstihbarat-----	19
2.4.3.6. Elektronik İstihbarat-----	20
2.4.3.7. Elektronik Manyetik İstihbarat-----	20
2.4.3.8. Tıbbi İstihbarat-----	20
BÖLÜM 3-----	21
TÜRK İSTİHBARATI-----	21
3.1. Türk İstihbarat Sistemi-----	21
3.1.1. Türk Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)-----	23
3.2. İstihbarat Mekanizmasının Uluslararası Politikaya Etkileri-----	24
3.3. İstihbarat Sistemlerinin Ulusal Güvenlik Politikaları Üzerindeki Etkileri-----	27
3.4. Türkiye'nin Güvenlik Politikaları-----	28
BÖLÜM 4-----	34
EKONOMİK İSTİHBARAT MODELLERİ ve TÜRKİYE MODELİ	
ÖNERİSİ-----	34
4.1. Dünyada Ekonomik İstihbaratın Yeri ve Gelişimi-----	34
4.2. Ekonomik İstihbarat Sistemindeki Modellerin Analizi-----	46
4.2.1 Kanada Ekonomik İstihbarat Sistemi-----	47
4.2.2 Fransa Ekonomik İstihbarat Sistemi-----	47
4.2.3 Almanya Ekonomik istihbarat sistemi-----	49

4.2.4 Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi -----	50
4.2.5 İngiltere Ekonomik İstihbarat Sistemi -----	51
4.2.6 Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik İstihbarat Sistemi-----	51
4.2.7 Hindistan Ekonomik İstihbarat Sistemi-----	52
4.2.8. Rusya Ekonomik İstihbarat Sistemi -----	53
4.1.9. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İstihbarat Sistemi-----	55
4.2 Ekonomik İstihbarat Biriminin Temel Bileşenleri-----	56
4.2.1 Organizasyonel Yapı -----	56
4.2.2 Fonksiyonel Yapı -----	56
4.2.3 Veri ve Bilgi Paylaşım Mekanizması -----	57
4.3. Türkiye’de Ekonomik İstihbarat ve Önemi-----	57
4.3.1. İdari Yapı-----	57
4.3.2. İnsan Kaynakları Yapısı-----	58
4.3.3. Eğitim -----	60
4.3.4. Çalışma Usulleri-----	61
4.4. Önerilen Model -----	62
SONUÇ -----	65
KAYNAKÇA -----	68
EKLER -----	73
EK 1. ÖZGEÇMİŞ -----	73

ÖZET**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EKONOMİK İSTİHBARAT
OLGUSU VE TÜRKİYE****KARAKAŞ, Ömer****Yüksek Lisans Tezi****Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zafer AKBAŞ****Aralık 2022, 74 Sayfa**

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasında etkileşim en üst seviyeye gelmiş durumdadır. Ülkeler kendilerine dost- düşman ülke gözetmeksizin birbirlerini çıkarları doğrultusunda takip etme ve takip ettiği ülkeler hakkında bilgi toplama yoluna başvurmaktadır. Özellikle günümüzde teknolojinin gelişmesi sebebiyle bilgiye erişim imkanı daha kolay olmaktadır. Her türlü yolla elde edilen bilginin doğru yöntemle analiz edilmesi de büyük önem arz etmektedir. Bilgiyi toplama toplanan bilgiyi analiz etme faaliyetlerinin en önemli nedenlerinden biride ekonomik çıkar ve ekonomik amaçlardır. Ekonomi ülkelerin temel yapı taşlarından biridir. Ülkelerin ticari faaliyetlerinden askeri faaliyetlerine varıncaya kadar birçok alanı etkileyebilmektedir. Ekonomisi güçlü olan ülke Dünya genelinde söz sahibi olabilmektedir. Ülkelerin kalkınması gelişmesi ve büyümesi küresel dünyada ‘Güçlü ülke’ olarak yer edinmesinde ekonomisin güçlü olmasının payı büyüktür. Ekonominin bu denli önemli olduğu günümüzde ‘ekonomik bilgi edinmenin en önemli araçlarından biride Ekonomik istihbarattır.

Türkiye, gelişmekte olan ülke sıfatıyla birlikte birçok alanda gelişime açık ve aynı zamanda gelişime ihtiyaç duyan ülke konumundadır. Ekonomik istihbarat

olgusu da bu alanlardan biri olup Türkiye'nin hem bugünü hem de geleceği adına büyük önem taşımaktadır. Bu konunun ele alındığı çalışmada ekonomik istihbarat olgusuna genel bir bakışta bulunmanın yanı sıra Türkiye için önemine ve uygulanabilir bir model önerisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Türkiye, Ekonomi, Model önerisi

ABSTRACT**ECONOMIC INTELLIGENCE FACTS FROM PAST TO
PRESENT AND TURKEY****KARAKAŞ, Ömer****Master's Thesis****Department of Total Quality Management****Supervisor: Prof. Dr. Zafer AKBAŞ****December 2022, 74 Pages**

With globalization, the interaction between the countries has reached the highest level. Countries resort to following each other in line with their interests and collecting information about the countries they follow, regardless of their friend or foe country. Especially today, due to the development of technology, access to information is easier. Analyzing the information with the right method is also of great importance. One of the most important reasons for the activities of collecting information and analyzing the collected information is economic interests and economic purposes. Economy is one of the basic building blocks of countries. It can affect many areas from commercial activities of countries to military activities. The country, which is the most important country in the world, can have a say in the world. The fact that the economy is strong has a great role in the development, development and growth of countries as a 'strong country' in the global world. One of the most important tools of listening is Economic intelligence.

Turkey, as a developing country, is open to development in many areas and at the same time, it is a country in need of development. The phenomenon of economic intelligence is one of these areas and it is of great importance for Turkey's present

and future. In this study, in which this subject is discussed, besides giving an overview of the phenomenon of economic intelligence, its importance for Turkey and a feasible model proposal are included.

Keywords: Intelligence, Turkey, Economy, Model Proposal

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Günümüzde uluslararası düzen değişmiş durumdadır. Soğuk savaş döneminde uluslararası alanda güç öncelikli politikalar hakimdi. Devletler uluslararası alanda varlıklarını sürdürmek ve çıkarlarını maksimize etmek üzere daha çok sert güç olarak adlandırdığımız ekonomik ve askeri güce sahip olma anlayışındaydılar. Küreselleşme çağıyla beraber askeri güçten öte ekonomik ve ticari unsurlar daha önemli hale geldi. Dünya düzeninde artık devletler güçlerini daha çok ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine teksif etmiş oldu. Neoliberal politikalar ve bu bağlamda özelleştirme devletlerin izledikleri politikaların en yoğun hali olmaya başladı.

Ekonomik ve ticari konuların devletlerin gündemini askeri güçten daha fazla işgal etmeye başlaması ile birlikte bu alandaki bilgi birikimi ve ilişki şekilleri de daha göze çarpar hale geldi. Devletlerin diğer aktörlerle olan ilişkilerinde onlara yönelik askeri güç kullanımından öte, abluka, ambargo ya da ekonomik darbe türünden ekonomik ve ticari araçlara daha sıklıkla başvurduğu görüldü. Bu bağlamda ekonomik istihbaratın da önemi arttı. Ekonomik olarak daha geniş bilgiye ve rakipleriyle ilgili olarak da daha fazla ekonomik araçlara sahip olan ülkeler daha ön plana çıkmaya başladı. Ekonomik istihbaratı güçlü olan devletlerin daha güçlü zayıf olan devletlerin de daha zayıf olduğu ya da güvenliklerinin tehdit altında olduğu ifade edilebilir.

Çalışma nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Verilerin elde edilmesinde literatür taraması tekniğinden yararlanılmıştır. Kütüphane ve internet kaynakları üzerinden elde edilen dökümanlara dayanarak analiz yapılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın giriş kısmında amacı önemi yöntemine yer verildikten sonra

ilk bölümünde istihbarat sistemleri başlığı altında istihbarat kavramının tanımı ve tarihçesi, istihbarat olgusunun bileşenleri, istihbarat alanları ve istihbarat toplama teknikleri yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde istihbarat konusu özelleştirilerek Türk istihbaratı hakkında bilgi verilmiş olup Türk istihbaratının tarihine, sistemine ve Türk istihbarat sisteminin temel taşlarından olan MİT'e dair bilgiler verilmiştir. İstihbarat sistemlerinin ulusal ve uluslararası politikadaki etkileri aynı bölümde incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise ekonomik istihbarat başlığı altında dünyanın önde gelen ülkelerinin ekonomik istihbarat sistemlerine yer verilmiş olup, ekonomik istihbarat sistemlerinin bileşenlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde de Türkiye için Ekonomik istihbarat modeli önerisinde bulunarak çalışma tamamlanmıştır.

1.1 Araştırmanın Problemi

Ekonomik istihbarat sistemleri, ülkelerin bugünü kadar yarınını da doğrudan etkileyen, ulusal kalkınmaya ve gelişmeye önemli kazanımlar sağlayan bir olgudur. Dünyanın gelişmiş olan ülkelere bakıldığında ekonomik istihbarat sistemleri ileri düzeyde olan ülkelerin dünyadaki diğer ülkelerden ekonomik alanda bir hayli ileri oldukları görülmektedir. Örneğin Almanya'nın 19. yüzyılın sonlarına kadar dayanıp İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılandırılan ekonomik istihbarat sistemi bugüne bir temel oluşturmuştur. Yine benzer şekilde Kanada ve Fransa gibi dünyanın önde gelen ekonomilerinde de yüzyılı aşkın bir süredir bu konu üzerinde durulduğu ve bu konuya büyük bir hassasiyet gösterildiği görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerin ekonomik istihbarat sistemlerine bakıldığında tekdüzeliğe rastlanmamaktadır. Daha yalın bir ifade ile her ülke kendi sistemini şekillendirmiş ve kendine has oluşturmuş olduğu sistem ile diğer ülke sistemlerinden ayrılmıştır. Şüphesiz ekonomik istihbarat sistemlerinin temellendirildiği çeşitli dayanaklar vardır ancak bölgesel ve ulusal koşullara bağlı olarak ve hatta zamana bağlı olarak ihtiyaçların değişiyor oluşu oluşturulan ekonomik istihbarat sistemlerinin de farklılaşmasını sağlamaktadır. Ülkeler arasında geliştirilen sistemler özelinde benzerlik mevcuttur ancak bir modelin kopyalanması gibi durum söz konusu değildir çünkü böyle bir yapı başarı getirmemektedir. Bu durum Fransa'da devlete bağlı bir sistemin geliştirilmesi ile karşımıza çıkarken Almanya'da holdinglere bağlı bir

sisteminin geliştirilmesi ile karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin tarihsel olarak ekonomik istihbarat sistemlerine bakıldığında farklı dönemlerde dahi farklı sistemlerin benimsendiği gözlemlenmektedir (Yücelik, 2015: 42).

Türkiye, gelişmekte olan bir ülke olarak gelişmiş ülkelerin ekonomik istihbarat sistemlerinin bir hayli gerisinde kalmış durumdadır. Nitekim Türkiye'nin son 50 yılına bakıldığında ekonomik iniş ve çıkışlar ile karşılaşmaktadır ki bu durum bile ekonomik istihbarat sisteminin yetersizliği ve iyi bir ekonomik istihbarat sistemine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Ayrıca Küresel çapta meydana gelen sıkıntılarla özellikle 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını ile birlikte meydana gelen arz-talep dengesindeki bozulmalar, halen devam eden savaş gibi küresel çaptaki sorunlar küresel ekonomide ciddi anlamda bozulmaları beraberinde getirdi. Küresel anlamda meydana gelen ekonomik sıkıntıların tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkisi hissedilir düzeyde olmuştur. Ayrıca döviz kurunda yaşanan yüksek artışın yanı sıra faizlerdeki ve enflasyondaki dalgalanmalar, artan cari açık ve azalan kişi başına düşen milli gelir ile birlikte mevcut ekonomik politikalara ek olarak yeni ekonomik politikalarda geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Özkan, 2004: 20). Bu anlamda hem mevcut ekonomik sıkıntıları hem de yeni ekonomik krizlere engel olabilmek için Türkiye'nin bugünü ve geleceği adına ekonomik istihbarat sisteminin gerekliliği ortaya koymakta ve bu alanda çalışmaların artırılmasını gerekli kılmaktadır. Zira ülkemizin tam bağımsız ve istikrarlı bir ekonomiye ulaşmasında ekonomik istihbarat bir köprü görevi görecektir.

Bu çalışmada geçmişten günümüze ekonomik istihbarat olgusunun incelenip güçlü bir Türkiye için ekonomik istihbarat modeli önerilmesi ana problem olarak saptanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada tarih boyunca uygulanan ve geliştirilen ekonomik istihbarat sistemleri incelenerek günümüz Türkiye'nin nasıl bir güçlü bir ekonomik istihbarat modeline ihtiyaç duyduğu saptanmaya çalışılarak yeni bir model ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın hipotezi Türkiye için yeni, gelişmiş bir ekonomik istihbarat modeli oluşturulabileceği olarak saptanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Küreselleşme sonucu ekonomik anlamda iyi seviyede olan bir çok ülke ekonomik istihbarat sistemlerini oluşturmuş ve geliştirmiş durumdadırlar. Köklü bir geçmişe sahip olan ve jeopolitik konumu itibariyle önemli konumda olan ülkemizin küresel çapta etkin ve güçlü olma yolunda hızla ilerlediği görölmektedir. Ülkemizin ekonomisinin iyi seviyede ve Dünyanın önde gelen ekonomilerinden olmasında ekonomik istihbaratın önemi tartışılmazdır. Ekonomik istihbarat ile ilgili yapılan bu çalışmanın konu ile ilgili literatüre katkı sağlanacağı düşünölmüştür. Ekonomik istihbaratın günümüzdeki önemi artmaktadır. Bu nedenle alanda yapılacak akademik çalışmalara olan ihtiyaç da artmaktadır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel araştırma yöntemine göre yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması tekniği uygulanmıştır. Belgeye dayalı doküman araştırma tekniği kullanılmıştır.

BÖLÜM 2

2. İSTİHBARAT SİSTEMLERİ

2.1. İstihbarat Kavramı ve Tarihi

İstihbarat kavramına yönelik literatürde birçok farklı tanıma rastlamak mümkündür. İngilizcede “zeka, bilgi” anlamlarında kullanılan “intelligence” (Özkan, 2004: 24) kelimesinden türetilen istihbarat kelimesine Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yapılan tanıma bakıldığında “keşfedilen bilgiler, haberler, duyular” ve “araştırmalar, bilgi alma, bilgi verme” şeklinde ifade edildiği görülmektedir (www.tdk.gov.tr).

İstihbarat, oldukça geniş çaplı bir olgu olup yalnızca istihbarat ile ilgilenenleri değil çok daha geniş bir kitleyi etkilemektedir ve oldukça da geniş bir ilişki ağına sahiptir. Birçok bileşen sonucu ortaya çıkan istihbarat olgusu en yalın hali ile düşmandan ya da rakipten elde edilen bilgi şeklinde ifade edilmektedir (Troy, 1991: 92). Bu tanımdan yola çıkılarak düşmandan ya da rakipten bir bilgi elde edebilmek adına ihtiyaç duyulanlar düşünüldüğünde istihbaratın etkileşim ağı da daha açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bununla birlikte literatürde istihbarat teorisyenleri tarafından yapılan başlıca tanımlara bakmakta da fayda vardır. Başlıca bu tanımlar şu şekildedir (Lowenthal, 2009: 8):

- İstihbarat; istenilen bir bilgi için ön hazırlık, toplama analiz etme ve yorumlama süreçlerinin bütününden oluşmaktadır.
- İstihbarat; istihbarat faaliyetlerinin ve analizlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

- İstihbarat; yürütülen faaliyetlerin alt birimleri ile oluşturulan koordinasyon ve iş birliği neticesinde ortaya çıkan bilgiler bütünüdür.

Türkiye’de istihbarat faaliyetlerinin temel sorumluluğuna sahip olan Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından da istihbarat olgusuna yönelik bir tanımlama bulunulmuştur. Bu tanıma göre, devletin ihtiyacı doğrultusunda açık, yarı açık ve kapalı kaynakların kullanılması ile elde edilen duyum, haber ve belgelerin analizi sonucu ortaya çıkan bilgi adına yürütülen faaliyetler bütünü şeklinde ifade edilmektedir (MİT, 2018: 22).

İstihbarat kuramı alanında uzman olan eski CIA yöneticilerinden Sherman Kent istihbarat teorisini açıklarken bilgiye ulaşma, ulaşılan bilgiyi çözümleme, yorumlama ve tüm bunları işin teori etabının ardından uygulama kısmına ağırlık verilmesi gerektiği şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca istihbarat; yüksek düzey sivillerin ve askerlerin, ülkenin refahını korumak için ihtiyaç duyduğu bilgilendirme olarak da tanımlayabileceğimizi vurgulamaktadır. Yine kendisine ait olan bir başka tanıma bakacak olursak, “istihbarat başarılı bir eylemin temelini oluşturmak için, gerekli olan bilgiye ulaşma çabasıdır” şeklinde belirttiğini görebiliriz. Kent özellikle istihbaratta zaman zafiyeti yaşamamak gerektiğini, devamlılık gerektiren bir kuram olduğunu belirtmekte, bu noktada istihbarat birimlerinin “bir dakika dahi uyuklama şansları olmadığını” altı çizilmektedir (Kent, 2003: 10).

Geçmiş döneme bakıldığında bireylerin toplumdaki rollerinin kısıtlı olduğu ve belirli kalıplar içerisinde hareket ettikleri görülmektedir. Günümüzde ise bilgiye ulaşmanın çok daha kolay bir hale gelmiş olması ile birlikte bu rollerin genişlediği ve kalıpların dışına çıkıldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak da kamunun temel görevi arasında belirli bir kesimden ziyade toplumun genelini koruma sorumluluğu ortaya çıkmıştır. Ulusal güvenlik anlayışının artan risklerle birlikte çok daha önemli ve üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Küreselleşmenin de etkisi ile birlikte bilgiye ve daha da önemlisi doğru bilgiye ulaşabilmek adına istihbaratın çok daha farklı kaynaklar üzerinden oluşturulması, daha büyük bütçelerin ayrılması ve daha çok istihdamın sağlanması temel gereksinimler haline gelmiştir. Teknolojinin günümüzde ulaştığı etkinlik ve özellikle siber saldırılarla birlikte artan ulusal güvenlik kaygılarını giderebilmek adına tüm bunlara ek olarak teknolojik olarak da

yatırımlara, donanımlara ve insan kaynaklarına ihtiyaç duyulur hale gelmiş olması istihbarat olgusunun genişlemesine ve kapsamının artmasına yol açmıştır. Nitekim bugün ülkelerin bütçelerine bakıldığında istihdama önemli oranlarda bütçeler ayrıldığı görülmektedir (Johnson, 2009: 30).

Özellikle Soğuk Savaş döneminde daha çok coğrafi sınırlarla anlatılmaya ve ele alınmaya çalışılan istihdam olgusu, küreselleşmenin ve teknolojinin bir sonucu olarak coğrafi sınırların dışına çıkmış ve küresel bir hale bürünmüştür. Bugün ulusal güvenliği tehdit edecek unsurun hangi bölgeden ya da hangi yoldan geleceği ön görülemediği gibi istihdam kaynaklarının hangi coğrafya yer aldığı ya da hangi kaynakla elde edilebileceği çeşitli sınırlandırmaların dışında kalmış bir olgu haline gelmiştir (Johnson, 2009: 30).

2.2. İstihbarat Olgusunun Bileşenleri ve Fonksiyonları

İstihbarat olgusu bahsedildiği üzere oldukça geniş kapsamlı bir olgu haline gelmiş olup beraberinde birçok farklı olgu ile de etkileşim ve işbirliği içerisinde. Bununla birlikte özünde iki temel bileşene sahip olup bu bileşenler ve kapsamı şu şekildedir (Krizan, 1999: 6):

2.2.1. İstihbarat Analizi

İstihbarat olgusunun iki temel bileşeninden biri olan istihbarat analizi, bilgi toplamak için izlenecek kaynakların belirlenmesi, bu kaynakların güvenilirliğinin test edilmesi, bu kaynaklara ulaşmak için alternatif yolların belirlenmesi, elde edilen bilgilerin derlenmesi, bu bilgilerin yine güvenilirliklerinin test edilmesi, bilgilerin bir araya getirilerek bir bütün oluşturmasının sağlanması, ve ortaya bir bulgu çıkarılması sürecini kapsamaktadır. Bu yönüyle oldukça geniş bir süreci temsil etmenin ve işlevler bütünü oluşturmanın yanı sıra oldukça da değerli bir bileşen olarak istihbarat analizi önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.2. İstihbarat Çarkı

Bu bileşen ise daha çok istihbarat kuruluşları tarafından kullanılırken farklı kaynakla tarafından farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Bu çarkı oluşturan bileşenler

en genel hali ile aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır. Bu başlıklar (Johnson (2009: 34);

1. Planlama ve Yönetim (Management and Direction),
2. Toplama (Collection),
3. İşleme (Processing),
4. Analiz (Analysis)
5. Dağıtım (Dissemination)

Şekil 1. İstihbarat Çarkı

İstihbarat çarkına ilişkin yapılan farklı tanımlamalar içerisinde Kahneman (2011) tarafından yapılan tanım literatürde geniş bir kabul görmektedir. Yapılan bu tanımlamaya göre istihbarat çarkı 7 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar ve kapsamaları ise şöyledir;

1. **İhtiyaçlar:** Temel olarak ihtiyaçlar belirlenmektedir ki hangi konuda istihbarat çalışması gerekli buna karar verilmelidir.
2. **Toplama:** İhtiyaç doğrultusunda ihtiyacı karşılamaya yönelik toplama gerçekleştirilmektedir.
3. **İşleme ve Kullanma:** Toplanan veriler işleme alınmakta ve kullanıma hazır hale getirilmekte, sonrasında da kullanılmaktadır.
4. **Analiz ve Üretim:** Kullanıma hazır hale gelmiş veriler üzerinde analizler gerçekleştirilerek üretim kısmına geçilmekte ve bulgular ortaya konulmaktadır.

5. **Dağıtım:** Ortaya çıkan bulgular ilgili kaynaklara aktarılarak işlevsel bir hal kazandırılmaktadır.
6. **Tüketim:** Kendilerine veriler bulgular ışığında söz konusu kaynaklar bu veriler kullanılmaktadır.
7. **Geri Besleme:** Gerçekleşen kullanım sonucunda bulguların etkinliği ve güvenilirliği üzerine değerlendirme yapılmaktadır.

İstihbarat analizi ve istihbarat çarkı, istihbarat olgusunun temel bileşenlerini oluştururken, istihbarat olgusunun kendi içerisinde de ayrıldığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Temel olarak istihbarat olgusunun 3 temel fonksiyona sahip olduğundan söz etmek mümkündür. Bu fonksiyonlar (Biçer, 2017: 441);

1. Toplama
2. Analiz
3. İstihbarata karşı koyma

Bu fonksiyonların uygulamasında ise farklı amaçlar bulunmaktadır. Bu amaçları çeşitlendirmek mümkün olsa da genel olarak 4 başlıkta toplamak mümkündür. Bu başlıklar ve kapsamaları şu şekildedir (Biçer, 2017: 441):

2.2.3. İstihbarat Üretimi

İstihbarat, sahip olunmak istenen bir bilginin ve yahut datanın elde edilme gerekliliği amacıyla üretilen ve buna bağlı gelişim gösteren bir alandır. Dolayısıyla istihbaratın fonksiyonlarında ilk olarak üretim gelmektedir.

2.2.4. Psikolojik Savaş/Propaganda

İstihbarat servislerinin kamuoyuna neredeyse hiç yansımaya ve en az dile getirilen faaliyetidir. Yapısı gereği bu tür faaliyetlerin en önemli ayağını medya yayım organları oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçları (radyo, tv, sinema) aracılığıyla yapılan asılsız veya noksan olarak sunulan haberler, politikacıları manipüle etmek için kullanılan kitleler, dernekler, vakıflar veya diğer kuruluşlar, halkı kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmek için hareket eden istihbarat servis elemanları, bu stratejilerden yalnızca birkaçıdır. Bu yöntemler doğrultusunda belirlenen ülkeler

veya resmi kuruluşlar baskılanır, karar alma ve karar verme süreçleri etkilenmeye çalışılır.

2.2.5. Örtülü Operasyonlar

Ülkelerin istihbarat alanında bir diğer gücü örtülü operasyonlardır. İstihbaratın en çok tartışılan fonksiyonu konumundadır. Doğrudan hedefe yönelik yapılmayan, perde arkasında yürütülen ve propaganda amacı taşıyan faaliyetler / operasyonlar örtülü operasyonlar / bu kapsam içerisinde değerlendirilmektedir.

2.2.6. Koruyucu Güvenlik

Koruyucu güvenliğin istihbarat birimleri içindeki fonksiyonu başta askeri bilgiler, diplomatik ve ülke güvenliği ile ilgili sırların gizlenmesi ve korunması için alınan önlemler ve bu önlemlerin uygulanması için yapılan faaliyetlerdir. “Düşman İstihbarat çalışmalarına karşı mücadele ve tepki verme” yabancı istihbarat birimlerinin çalışmalarını, yürüttükleri çalışmalara karşı koyma amacıyla yapılan dinleme, izleme, fiziki takip, düşman servislere sızma, saldırıları etkisiz hale getirme ve birçok farklı yöntemi içermektedir. Hedef olarak belirlenen ülke üzerinde üstünlük kurma çabası ile gerçekleştirilen istihbarat eylemlerinin yanı sıra eldeki bilgilerin düşmana sızdırılmasını engellemek de başlıca hedeflerdendir. Çünkü düşmanın ele geçirdiği bilgi telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurabilir. Günümüz koşullarını baz aldığımızda eldeki bilgilerin çoğunlukla dijital ortamda saklandığı ve haberleşmenin genellikle bu kanallar vasıtasıyla yapıldığını varsayarsak dijital (sanal) dünyada güvenlik sağlama için siber (bilişim) güvenlik ile alınacak tedbirler hayati önem taşımaktadır.

2.3. İstihbarat Alanları

İstihbarat olgusu geçmiş dönemde yalnızca askeri alanla kısıtlı olsa da ülkeler arası güç savaşının askeri alanın dışına çıkması ile birlikte çok daha fazla çeşide sahip bir hal almıştır. Günümüzde istihbarat alanları 9 alt başlıkta toplamak kabul gören bir yaklaşım olmakla birlikte literatürde farklı kaynaklarda farklı sayıda alt başlığa rastlamak da mümkündür. Bu çalışmada ise literatürde genel olarak kabul gören hali ile 9 alt başlıkta istihbarat alanları incelenecektir.

2.3.1. Siyasi İstihbarat

Siyasi istihbarat, istihbarat alanlarının günümüzdeki en yaygın ve en etkin alanı konumundadır. Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasındaki istihbarat savaşlarında siyasi istihbarat temel öncelik olarak konumlanmış ve günümüzde de siyasi istihbarat en yaygın alan olarak varlığını sürdürmektedir. Gerek uluslararası rekabette gerekse de ulusal güç dengelerinde siyasi istihbarat sıklıkla başvurulan bir alandır. Girdikleri rekabette öne geçmek isteyen partiler ya da ülkeler, rakiplerinin önüne geçebilmek ve rakiplerinin elindeki bilgileri, donanımları ve stratejileri öğrenebilmek adına siyasi istihbarata yönelmektedir. Temel olarak siyasi faaliyet gibi algılansa da siyasi istihbarat kapsamı içerisinde de birçok alanda bilgiye yer verilmektedir (Kapani, 2009: 158).

Siyasi istihbaratta hedefe konulan ülkede ülkenin tarihi, anayasası, hükümetin etkinliği, siyasi partiler, izlenen dış politika, ülkedeki politika kültürü, baskı grupları, seçime dair süreçler, bölücü ve yıkıcı faaliyetler, propaganda çalışmaları ve hedef ülkenin istihbarat ve güvenlik çalışmaları izlenmelidir (Özdağ, 2016a: 65-70). Günümüzde siyasi istihbarat hedef devlette iç ve dış siyasi ortamı hem etkilemek hem de yönlendirmek suretiyle o devletin iç işlerine bir müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı ülkelerin iç siyasi istihbarat çalışmaları iç güvenlik adına önemli hale gelmiştir. Ülkeler öncelikle sınır komşusu oldukları ülkeler ve bölgelerindeki ülkelere başlayarak tüm dünyada üzerlerine oynanabilecek türlü oyunlara karşı siyasi istihbarata gereken önemi vermekteler (Girgin, 2003: 155).

2.3.2. Askeri İstihbarat

Ülkenin askeri yönden kapasitesini, savaşa yönelik becerilerini, çarpışma gücü ve yeteneklerini belirlemek amacı ile yapılan çalışmalara askeri istihbarat denir (Özdağ, 2016: 70).

Doğrudan askeri güçlere yönelik uygulanan istihbarat eylemleri bu kapsamda değerlendirilir. Ülkelerin tarihini ele aldığımızda, mevcut durumunu, varlıklarını ve gelişimini sürdürebilmesi her daim sahip oldukları askeri güçle sağlanmıştır. Günümüzde her ne kadar ekonomik güç ön plana çıkmış ve söz sahibi ülke konumunda olma adına belirleyici bir kriter olsa da; askeri güç hala büyük önem arz

etmektedir. Bu sebeple askeri istihbarat birimi kritik bir hal alarak öncülüğünü korumuştur. Sonuç olarak şunu diyebiliriz; askeri istihbarat tarihin en eski istihbarat alanlarından biri konumundadır. Bu da askeri istihbaratın diğer istihbarat faaliyetleri ne göre daha erken gelişim göstermesine sebep olmuştur. Yüzyıllar boyunca süregelen bu faaliyet, özellikle 19. yüzyıla gelindiğinde ise büyük değişimlere gelişimlere sahne olmuştur. Bu yüzyılda casusluk olayları had safhadayken, savaş teknolojisinin hızla büyümesi beraberinde askeri istihbaratın kapsamı da genişlemiştir. Özellikle ikinci Dünya Savaşı süreci boyunca radyo frekanslarının dinlenip analiz edilmesi savaşın gidişatını değiştirirken, istihbarat biriminin önemini de bir kez daha gözler önüne sermiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında yaşanan soğuk savaş döneminde ise askeri istihbarat önemini arttırıp, gelişimini sürdürerek ön plana çıkmaktadır (Kapani, 2009: 159).

David Kahn askeri istihbaratın daha çok savaşların savunma kısmında faydalı olduğunu belirtmektedir (Kahn, 2001: 6). Ancak son yıllarda askeri teknolojiler ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler askeri istihbaratın daha çok saldıran taraflarca daha etkili bir şekilde kullanılmaktadır (Özdağ, 2016a: 71).

David Kahn, istihbaratın kazanılmasına yardımcı olduğu muharebeleri incelerken, askeri İstihbaratın saldırı savaşlarından çok savunma zaferlerine yardımcı olduğunu ileri sürmektedir. Kahn'ın bu tespiti özellikle 20. yüzyılın son 10 yılından bu yana gerçekleşen savaşlar için doğru değildir. Özellikle "Askeri Devrim" diye anılan askeri teknolojiler ile bilgi teknolojilerinin birleşmesinin ürünü olan süreç ile birlikte istihbarat saldıran tarafın emrinde çok daha etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

2.3.3. Ekonomik İstihbarat

Ekonomik istihbarat kapsamında ülke ekonomilerinin temelini oluşturan unsurlar ele alınarak bu alanlardaki faaliyetler, planlamalar ve etkinlikler incelenmektedir. Ülke ekonomileri temel olarak tarım sektörü, hizmet sektörü ve sanayi sektörü üçgeninde planlansa da bu sektörler içerisinde de birçok alt sektör bulunmaktadır. Ülkelerin etkin oldukları, ekonomilerinde önemli bir rol üstlenen ya da diğer ülkelere göre ön plana çıkan alanlar ekonomik istihbaratta temel öncelik

olarak belirlenmektedir. Temel amaç rekabet üstünlüğü sağlamak ve öne geçmektir (Riodan, 2002: 41).

Ekonomik istihbarat uygulamaları genel olarak iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi ülkelerin kendi şirketlerini rekabette üstün kılmak ve ülkenin refahını artırmak için diğer ülkelerin faaliyetlerini takip etmektir. Diğeri ise her çapta şirketin kâr oranlarını artırmaları, üretim periyotlarını düzenlemek, değişik pazarlara girebilmeleri ve yeni yatırımlarını yapmaları için bilgi sağlamaktır (Güldiken, 2006: 173).

Ekonomik istihbaratta bilgi edinme alanları şu şekilde sıralanabilir; ülkenin ekonomik ve finansal yapısı, tarımsal faaliyetleri, sanayi durumu, ticaret yapısı, stratejik önemi olan maddeler, maliye politikaları, stok durumları ve ekonomide söz sahibi olanlar. Artan teknoloji kullanımının ekonominin temelini oluşturan alanlarda da yer edinmesi ile birlikte istihbarat faaliyetleri bu teknolojiler aracılığı ile bu teknolojiler üzerine odaklanarak gerçekleştirilmektedir (Özdağ, 2016b, 80).

2.3.4. Sosyal İstihbarat

Günümüz toplumları oldukça dinamik bir yapıda olup sürekli bir gelişim ve değişim içerisinde. Bu gelişim ve değişimin yakından takip edilmesi toplumların algılanabilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Değişen talepler, ihtiyaçlar ve zevklerle birlikte toplumların yaşadıkları değişimlerin gözlemlenmesinde ve geleceğe dair ön görülerde bulunulmasında sosyal istihbarat büyük bir rol üstlenmektedir (Kapani, 2009: 159).

Sosyal istihbaratın temelinde nüfus yer almaktadır. Nüfus aynı zamanda bünyesinde barındırdığı değişkenler ile birlikte de geniş çerçeveden bilgiler sunmaktadır. Toplumun demografik yapısının belirlenmesi, cinsiyet dağılımının, aile yapısının, sektörel dağılımların ve göç hareketlerinin belirlenmesinde nüfus üzerinden yapılan incelemeler önemli bulgular sunmaktadır (Kent, 2003: 28). Tüm bu bilgi akışı ve çeşitlilik ile birlikte sosyal istihbarat temelinde nüfus olması da oldukça anlaşılabilir bir hal almaktadır. Günümüzde kara kuvvetinin önemi azalmış olsa da ülkelerin hala sahip oldukları askeri kara kuvveti büyük bir güç oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak nüfus yapısı, askeri kara kuvveti adına da önemli bulgular sunmaktadır. Bununla birlikte günümüzde nitelikli işgücü olan ihtiyacın

artan önemli ile birlikte nüfusun eğitim yapısının yakından takip edilmesi, güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi gibi unsurlarla birlikte de sosyal istihbarat gerçekleştirilmekte ve bulgular ortaya konulmaktadır. Nüfusun beraberinde birçok değişkeni etkilemesi, nüfusun rolünü ve önemini sosyal istihbarat içerisinde çok daha baskın bir hale getirmektedir (Kapani, 2009: 159). Sosyal istihbaratın özellikle ilgilendiği konular nüfus, sosyal özellikler, kamuoyu ve medya, eğitim, din, sağlık, sosyal güvenlik, kültürel özellikler ve düşünce sistemi analizi şeklinde sıralanabilir (Özdağ, 2016b: 84-85).

2.3.5. Coğrafi İstihbarat

Adından da anlaşılacağı üzere coğrafi istihbarat, coğrafi sınırlar içerisinde gerçekleşen faaliyetlere yönelik gerçekleştirilen istihbarat çalışmalarını kapsamaktadır. Coğrafi olaylar ile birlikte coğrafya içerisinde yaşanan gelişmeler ve sınırdaki gelişmeler de yine bu istihbarat türünün ilgi alanına girmektedir (Özdağ, 2016b: 103). Ülkenin coğrafi koşullarının öğrenilmesinin olası bir kara operasyonunda sağlayacağı avantajlar göz önüne alınarak coğrafi istihbarata ağırlık verilmektedir. Bununla birlikte coğrafi olarak söz konusu ülkenin güçlü ve zayıf yanlarının bilinmesi amacı ile de bu çalışmalar yürütülmektedir.

2.3.6. Biyografik İstihbarat

Bir toplumu oluşturan fertlerin hem özel yaşamlarının biyografisini hem de kişisel yaşamlarının biyografisini tespit etmek adına gerçekleştirilen istihbarat türüdür. İnsan gücünün ülkeler adına sağladığı kazanımlar düşünüldüğünde ve günümüzde nitelikli insan gücünün artan değeri düşünüldüğünde biyografik istihbarat stratejik kararlar alınmasında önemli bir yol gösterici olması adına gerçekleştirilmektedir. Mevcut durumun tespit edilmesi ve geleceğe dair öngörülerde bulunulabilmesi adına biyografik istihbarattan yararlanılmaktadır (Özdağ, 2016b: 104).

Aynı zamanda biyografik istihbarat hedeflenen ülkeye veya hedef terör örgütüne üye kişilerin kimlik, maddi durum, politik düşünce sistemi bilgileri, özel zevkleri, ilgi alanları gibi bilgilerin ve bu kişilerin güçlü-zayıf yanlarının öğrenilmesi faaliyetlerini de içerir (Avcı, 2007: 96).

2.3.7. Ulaşım ve İletişim İstihbaratı

Günümüzde ulaşım ve iletişim en önemli araçlardan biri haline gelmiş durumdadır. İhracatın ve ithalatın artmış olması, akla gelebilecek her türlü ürün ve hizmetin ulaşım ağları yardımı ile aktarılması ve iletişimin kazandığı değer ile birlikte ulaşım ve iletişim istihbaratı da büyük önem taşır hale gelmiştir. Olası bir savaş durumu halinde bir ülkenin ulaşım ağının ve iletişim ağının kesilmesi ülkelerin temel hedefi konumuna gelmiş durumdadır. Ulaşım ve iletişim ağı elinden alınan bir ülkenin kaybedeceği güç ile birlikte çok daha zayıf bir hale bürünecek olması bu istihbarat türüne olan ilgiyi arttırmaktadır. Elektrik ve su gibi temel ihtiyaçların yanı sıra temel gıda kaynakları, silah sevkiyatı ve belki de tüm bunlardan daha değerli olan iletişim kesilmesinin getireceği sonuçlar göz önüne alındığında ülkeler ulaşım ve iletişim istihbaratı adına daha yoğun faaliyetlerde bulunmaktadır (Özdağ, 2016b: 105).

2.3.8. Bilişim İstihbaratı

Bilim ve teknoloji, belki de insanlık tarihi içerisinde en hızlı gelişimini yaşarken bilişim istihbaratı da bu gelişimin sonucunda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış durumdadır. Ülkelerin sahip olduğu bilim ve teknolojinin uluslararası bir güç haline gelmesi ile birlikte bu alandaki istihbarat da önem kazanmaya başlamıştır (Riodan, 2002: 43).

Bilişim istihbaratının temeli İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanırken, Almanya'nın gerçekleştirdiği casusluk faaliyetleri de bu alandaki bilinen ilk faaliyet olarak kabul edilmektedir. Bilim insanlarını farklı ülkelere casusluk yapmayan gönderen Almanya, buralarda topladığı bilgilerle kendi bilim ve teknoloji çalışmalarında ilerlemeler kaydetmiştir (Riess, 1958: 164).

2.3.9. Siber İstihbarat

Siber istihbarat; teknolojik ve iletişim araçlarına yasa dışı yöntemler ile girerek ekonomik, siyasi bireysel veya askerî üstünlük elde etme amacı bilgi temin etme faaliyetleridir (Çiftçi, 2017, 329). Yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni ortaya çıkan bu istihbarat türü, günümüzün en önemli istihbarat türlerinden biri konumundadır. Günümüzde hemen her bilginin ve yapılacak hemen her işlemin siber

ortama taşınmış olması ve bu alanda var olan güvenlik zafiyetleri ile birlikte bu alan ülkeler adına oldukça çekici bir hal almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nda radyo frekansları üzerinde yapılan istihbarat da özünde siber istihbarat kapsamına dahil edilebilmektedir ancak; o günün siber anlayışı ile bugünün siber anlayışının bir hayli farklılaşmış olması bu istihbarat türünün daha yeni bir tür olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ülkeler siber güvenlik adına büyük adımlar atmakta, ciddi bütçeler ayırarak tedbirler almaya çalışsa da gerek bireysel düzeyde gerekse de kurumsal ve hatta ulusal düzeyde günümüzde birçok siber saldırının yaşandığı ve önemli bilgi akışlarının gerçekleştiği bilinmektedir. Bu durum istihbarat gibi kritik bir alanda bu alana yayılmayı adeta kaçınılmaz kılmaktadır (Özdağ, 2016b:109).

2.4. İstihbarat Toplama Teknikleri

İstihbarat süreci, bahsedildiği üzere birçok bileşenin bir araya gelmesi ile oluşan bir yapıya sahiptir. Bu yapı içerisinde en önemli unsur da şüphesiz veri elde edilmesidir. Bu verinin gizli bir şekilde elde edilmesinin yanında güvenilir olması da büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple de istihbarat toplama sürecinde tek bir yöntemden bahsetmek mümkün olmayacağı gibi böyle bir sınırlandırmaya gitmek de işlevsel de olmayacaktır. Bu doğrultuda literatüre bakıldığında birçok istihbarat toplama tekniğinin var olduğu görülmektedir. Bu teknikler amaca, zamana ve diğer koşullara bağlı olarak o yapı içerisinde ideal hale gelebilmekte ya da tercih edilebilmektedir. Literatürde kabul gören ve sıklıkla kullanılan istihbarat toplama teknikleri şunlardır (Özdağ, 2016: 115)

- a. İnsanî (Humint) istihbarat,
- b. Telepati istihbaratı,
- c. Teknik istihbaratı;
- d. Sinyal istihbarat,
- e. Fotoğraf istihbarat,
- f. Uydu istihbarat,
- g. Nükleer istihbarat,
- h. Radar istihbarat,

- i. Akustik istihbarat,
- j. Elektronik istihbarat
- k. Elektronik Manyetik istihbarat
- l. Tıbbi istihbarat

Bu tekniklerle birlikte farklı kaynaklardan veriler toplanmaktadır. Buna karşın en yaygın ve en etkin veri kaynağının yine istihbarat teşkilatlarına ait arşivler olduğu da unutulmamalıdır. Güncel olmasa da geçmişe yönelik en güvenilir kaynaklar bu arşivlerde yer almaktadır (Koca, 2021: 15).

2.4.1. İnsani İstihbarat veya Casusluk

Bu tür aynı zamanda en eski istihbarat türü konumundadır. Önemli pozisyonlara sızdırılan kişiler ile bilgi toplamak en eski türdü. Günümüzde teknolojinin geçmiş dönemde olmaması istihbarat faaliyetlerinde de doğrudan insan gücünden faydalanılmasını zorunlu kılmaktaydı (Tılısbık ve Akbal, 2006: 104).

Kendini beğenmiş, pasif, özgüveni eksik ve kolay etkilenebilir kişiler kolaylıkla devşirilebilen insan tipleri olarak belirlemektedirler. İstihbarat tarihinden çıkarılan casus profili şöyledir (Tılısbık ve Akbal, 2006: 104):

- a. 21 35 yaş arası
- b. Üniversiteden ortalama bir öğrenci olarak mezun,
- c. Farklı iş gruplarında faaliyet gösterip başaramamış,
- d. Maddi sıkıntılar çeken düşük gelirli,
- e. İstihbaratta deneyimli
- f. Hayatını yalnız idame edenler,
- g. Ehliyetli ama genelde deneyimsiz sürücü,
- h. Görsel ve işitsel hafızası kuvvetli olan ,
- i. Güvenlik birimlerinin tehlikeli veya sorunlu olarak görmediği bir kişiliğe sahip olan
- j. Yarı askeri unsurlar hakkında ilgili ve bilgili

- k. Silaha karşı ilgi duyanlar,
- l. Spor , sanat, matematiğe ilgidir.

Çizilen bu profil, karşı istihbaratçıları araştırmaya başlamak için bir çıkış noktası vermektedir. İnsani istihbarattan kasıt, sadece kimliği gizli tutulan, bilinmeyen ajanların bir arada bulunduğu istihbarat değildir. İnsanî istihbarat bu tanımın haricinde bazı yöntemler ile de toplanabilir. Ayrıca şu da unutulmamalı ki teknolojinin ilerlemesi insani istihbaratın önemini azaltmaz, teknoloji ancak ve ancak bu istihbaratın bir parçası olabilir; yerini alamaz.

2.4.2. Telepati (Uzaduyum) İstihbaratı

Sovyetlerin başlattığı Paranormal yollarla elde edilen istihbarat çeşididir. Parapsikoloji temelli istihbarattır. Bu yöntem yaygın olmamakla birlikte tarihte örneği yer aldığı literatürde de yer verilmektedir (Özdağ, 2011: 133).

2.4.3. Teknik İstihbarat

Önceden belirlenen bir dizi yöntemin kullanılarak istihbarat (bilgi) toplanması eylemine verilen isimdir. Bu istihbarat, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde telefon konuşmalarının dinlenmesini sağlayan özel sinyal istihbaratı ile başlamıştır. Daha sonrasında ise 1960'ların başında ilk casus uyduların yörüngeye oturmasına kadar geçen yaklaşık olarak 100 yıl içinde çok büyük mesafe kaydetmiştir (Özdağ, 2011: 133). Teknik istihbarat ile bilgi toplamanın pek mümkün olmadığı yasak ve eşilmesi zor alanlara girilerek, düşük ve hızlı bir yöntem ile istihbarat akışı sağlanabilir (Dearth, 1995: 52).

Teknik istihbarat kullanımının yaygınlaşması, bazı uzman çevrelerde artık insani istihbaratın ihmal edildiği ve geriye atıldığı fikrini uyandırmıştır. Bazı önemli teknik istihbarat yöntemleri aşağıda sıralandığı gibidir.

2.4.3.1. Sinyal İstihbarat

Düşman unsurların savaş elektronik sistemlerince yayımlanan elektromanyetik enerjinin alınması, kaydedilmesi çözümlenmesi ve değerlendirilmesi ile yürütülen istihbarat faaliyetidir (Yılmaz, 2007: 126).

2.4.3.2. Fotoğraf, Görüntü İstihbaratı

Fotoğraf, görüntü istihbaratının tarihine bakıldığında 1800'lü yılların son çeyreği 1900'lü yılların ilk çeyreğinde ortaya çıktığı görülmektedir. O günün teknolojisiyle kısıtlı kaynaklarla yürütülen bu istihbarat çalışmalarına rağmen Birinci Dünya Savaşı'nda bu istihbarat türünde yoğun bir şekilde faydalandığı bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nda da önemli bir rol üstlenen fotoğraf, görüntü istihbaratı, Artan teknolojik gelişmeler ile birlikte ise günümüzde çok daha yaygın ve etkin bir hal almış durumdadır (Koca, 2021: 18).

Bu istihbarat faaliyetini sınırlandıran en önemli hususlardan biri de fotoğrafların anlık fotoğraflardan veya bir dizi fotoğrafın bir araya gelerek oluşturulmasıdır. Bu nedenle burada herhangi bir süreklilik söz konusu olamamaktadır. Sürekli görüntü alabilmek için TV kamerası ile donatılmış uzaktan kumandalı hava araçlarının kullanılması gerekmektedir (Yılmaz, 2007: 126).

2.4.3.3. Uydu İstihbaratı

Günümüzde gelişen teknoloji ile uydular ile çekilen fotoğraflar mevcuttur. Bu fotoğraflar analizciler tarafından istihbari bilgi elde etmek için kullanılır. Uydu, İHA (İnsansız Hava Araçları), hava ve yer platformlarından elde edilen kamera verilerinin büyük bir hızla iyileşmesi ve çoğalması bu verilerin insan eli ile değerlendirilip işlenmesini olanaksız hale getirmiştir. Bu durum günümüzde verilerin otomatik işlenmesini gerekli kılmaktadır (Tılısık ve Akbal, 2006: 141).

2.4.3.4. Radar İstihbaratı

Radarla yapılan istihbarattır. Soğuk Savaş sırasında erken uyarı sistemi olarak geliştirilmiştir. Yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip olmakla birlikte tıpkı telepatik istihbarat gibi günümüzde örneklerine rastlamak mümkündür (Tılısık ve Akbal, 2006: 141).

2.4.3.5. Akustik İstihbarat

Deniz altındaki faaliyetler, deniz altı askeri hareketler ile ilgili bilgi (istihbarat) toplama faaliyetidir. Bu yöntemin de günümüzde yaygın bir şekilde

kullanıldığından söz etmek mümkün değildir ancak tarihte örnekleri bulunmaktadır (Özdağ, 2016b: 128).

2.4.3.6. Elektronik İstihbarat

Düşman ülkenin harp sistemlerini, nükleer patlamaları ve radyoaktif maddeler haricinde kalan diğer elektromanyetik yayınların takip edilmesi, kaydedilmesi, analizi ve yorumlanması yolu ile istihbarat elde edilmesidir. Bu istihbarat türü radyo iletişiminden değil, elektromanyetik yayınlardan elde edilmektedir. Temel kaynağı baz alırsak radar aktarımları olduğunu görmekteyiz. Harp gemileri, denizaltılar ve istihbarat uçakları bu tür istihbarat alanında kullanılır. Ayrıca kaynakları arasında radarlar ve güdümlü füzeleri vardır (Yılmaz, 2007: 128).

2.4.3.7. Elektronik Manyetik İstihbarat

Elektromanyetik hareketlerin optik izlenmesinden elde edilen istihbarat çeşididir. Optik izleme sonucu elde edilen bilgiler analizler yapılarak değerlendirilir. Değerlendirilen belirli süzgeçten geçen bilgilerin daha sonra ilgili yerlere aktarımı yapılır.

2.4.3.8. Tıbbi İstihbarat

Ülkeler günümüzde sadece teknoloji alanında değil artık tıp, biyoloji ve çevre bilimi ile de düşmanları hakkında bilgiler elde etmektedir. Bu amaçla elde edilen bilgiler askeri stratejistlerin kullanacağı bilgilerdir. Bu da bu istihbarat birimini oluşturmaktadır. (Özdağ, 2016b: 127).

BÖLÜM 3

TÜRK İSTİHBARATI

3.1. Türk İstihbarat Sistemi

Türk istihbarat sistemini doğru yorumlayabilmek için Türk istihbarat sistemi tarihini öncelikli olarak ele almakta fayda vardır. Nitekim Türk tarihine bakıldığında da istihbarat olgusunun oldukça köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Elbette geçmişteki istihbarat olgusu ve sistemleri ile bugünkü arasında belirgin farklar olsa da Türk istihbarat sisteminin kökenine inmekte fayda vardır.

Türk tarihi asırlar öncesine dayanması itibari ile birçok konuya ilişkin ilk kaynaklara ulaşmak da mümkün olmamaktadır. Bu nedenle mevcut kaynaklar tarihteki en eski kaynaklar olarak kabul edilmekte ve bu doğrultuda değerlendirmede bulunmaktadır. Türk tarihinin istihbarat olgusu ile ilişkisine bakıldığında da ilk yazılı kaynakların Orhun Abidelerinde gözlemlendiği ortaya çıkmaktadır. Çinlilerin Türkler hakkında bilgi toplamak amacıyla prensesleri Hun hakanları ile evlendirdiğine ve prenseslerin hizmetkarları aracılığıyla da Türkler hakkında bilgi toplamaya çalışıldığına dair abidelerde bilgiye yer verilmektedir (Çimen, 2013: 44).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise istihbarata yönelik daha fazla kaynak elde edebiliriz. Osmanlı da, Bektaşî Dervişleri ve Akıncılar tarafından casusluk çalışmaları yürütülürken, farklı ticari alanları kapsayan faaliyetlerde casusluk yapıldığına dair kaynaklar günümüze ulaşmıştır. Akıncıların istihbarat faaliyetleri gidilecek bölgenin keşfinin haricinde o bölgede kurulan pusuların tespit edilmesi ve engelleyici önlemler almak, düşman topraklara sızılması ve askeri hareketlerde ordunun geçiş güzergahının belirlenmesine yönelik bilgilere ulaşıldığı görülmektedir.

Bektaşî Dervîşlerinin ise daha çok halkın içine karışarak toplumun sosyal yapısına dair casusluk çalışmaları yürütürken, toplumun psikolojik olarak zayıf düşürülmesi ve İmparatorluğa sempati ve sevgi beslemesi adına çalışmalarda bulunmaktaydı. Ticari ilişkilerde casusluk görevini ise Ticaret erbapları üstlenmiştir. Bunun amacı ise ekonomi alanında bilgi akışı sağlamaktır (Çimen, 2013: 44).

Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının sürekli genişlemesi, imparatorluğa yönelik tehditlerin de artmasına neden olmuştur. Bu tehditlerin takip edilebilmesi adına da 15. yüzyılın başlarında casusluk teşkilatı kurulmuştur. Başlangıçta geçici olarak yürütülen casusluk faaliyetleri bu yapılaşma ile birlikte süreklilik kazanmıştır. Öyle ki casusluk faaliyetlerine karşı duyulan yüksek güven ile birlikte yaklaşık 400 yıl boyunca dış istihbarat arka planda bırakılmış ve elçilik açma ihtiyacı duyulmamıştır. Nitekim bu tutum Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kayıplarında önemli bir paydaş olmuştur (Alsancak, 2013: 205).

Osmanlı İmparatorluğu'nda istihbarat; XVIII. sonlarına–XIX. yüzyıl başlarında temel görevi halkı değil devlet görevlilerini, devlete ihanet içerisinde olanları belirlemek; onları izlemek amacıyla ile kurulan Yıldız İstihbarat Teşkilatı, resmi bir devlet teşkilatı olma statüsünü elde etmiştir. İmparatorluğu'n yıkılmaması için çok daha geniş bir coğrafyada faaliyet gösteren Teşkilat-ı Mahsusa (Umür-u Şarkiye Dairesi) ise; 2. Abdülhamit'in tahtan indirilmesinden ardından İttihat ve Terakki Cemiyetinin varlığını ve devamlılığını sağlamak adına bizzat Harbiye Nezaret Nazırı Enver Paşa tarafından 1909 yılında gayri resmi olarak kurulmuş, 1913-1914 yıllarında ise resmîyet kazanan bir istihbarat teşkilatı haline gelmiştir (Alsancak, 2013: 205).

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte istihbarat çalışmaları da farklılık kazanmıştır. 1923 – 1926 döneminde istihbarat faaliyetleri ordu müfettişlikleri tarafından geçici olarak yürütülürken 1927 yılından itibaren ise Milli Emniyet Hizmetleri Risayeti tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu yapı Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatı ile 1925 yılının sonlarında hazırlıklarına başlanıp 1927 yılında faaliyetlerine başlarken kanun kapsamında da yer edinmiştir (Alsancak, 2013: 205).

3.1.1. Türk Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)

Türk istihbarat sisteminin modernizasyonunu temsil eden Milli İstihbarat Teşkilatı, 1965 yılında 644 sayılı kanun kapsamında kurulmuştur. Yaklaşık 20 yıl boyunca faaliyetlerini 644 sayılı kanun ile sürdüren MİT, 1984 yılında 2937 sayılı kanun kapsamına dahil olmuştur. Başbakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdürdüğü 52 yılın ardından 2017 yılında yaşanan anayasa değişikliği ve başbakanlık pozisyonunun ortadan kalkması ile birlikte cumhurbaşkanlığına bağlı şekilde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. MİT 644 sayılı resmi kanunun ilk 3 maddesine baktığımızda MİT'in; Başkan, Başkan yardımcıları, başkanlıklar, daireler ve şubeler ile bünyesinde bulunan diğer teşkilat birimlerinden oluşmaktadır (Çimen, 2013: 60).

MİT'in görev ve sorumlulukları ise yine aynı sayılı kanunun 4. maddesinde yer almaktadır. Bu maddeyi incelediğimiz taktirde teşkilatın birçok görev ve sorumluluğu olduğunun farkına varıyoruz. Maddeye göre Milli İstihbarat Teşkilatı üniter devlet ilkesi ve anayasal düzen kapsamında milli güç unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını oluşturmak ve oluşturulan istihbaratı başta Cumhurbaşkanı, Milli Savunma Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli görülen bütün kuruluşlara ulaştırmak görevine sahiptir. Bu görevler başlıca devletin milli güvenlik politikası ilgili planların oluşturulması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Milli savunma Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve gerekliliklerini karşılamak da yer almaktadır. Ayrıca yine söz konusu maddede Milli İstihbarat Teşkilatının; kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Kuruluna önerilerde bulunmak, kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda ortaklık yapma ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak, Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığına ulaştırmak, Milli Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak ve istihbarata karşı koymak şeklinde birçok görevi belirlenmiştir. 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununa

26.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6532 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler doğrultusunda MİT'in yetkilerinin kapsamı bir önceki kanuna göre daha da arttırmak amacıyla ilave olarak bazı yeni maddeler getirildi. Bu ilaveleri incelediğimizde MİT'in görev ve sorumluluklarına aşağıdakiler dahil edilmiştir (Alsancak, 2013: 210):

- a. Ulusal güvenliğin sağlanması adına cumhurbaşkanlığı tarafından verilen yetkilerin kullanılması ve taleplerin karşılanması,
- b. Terörle mücadele adına cumhurbaşkanlığı tarafından verilen yetkilerin kullanılması ve taleplerin karşılanması,
- c. İstihbarat faaliyetleri kapsamında işbirliği kurulan kurumlar ile iletişim sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, gerekli iş birliklerinin sağlanması,
- d. İstihbarat faaliyetlerinin geliştirilmesi adına tespitlerde ve çalışmalarda bulunulması, gerek görülmesi halinde yasal düzenlemeye yönelik altyapı çalışmalarının karşılanması, teknolojik gelişmelerden yararlanılması ve teknolojik entegrasyonun sağlanması.

Milli İstihbarat Teşkilatı'na bahsi geçen görevler dışında yeni görevler verilebilmesi için bağlı olduğu cumhurbaşkanlığı tarafınca düzenlenen ve cumhurbaşkanı tarafından onaylanan yönetmeliklere ihtiyaç vardır. Aksi takdirde teşkilatın görev sınırları yukarıda yer alan tanımlar ile sınırlıdır.

3.2. İstihbarat Mekanizmasının Uluslararası Politikaya Etkileri

Yaşanan globalleşme süreci sonucunda yeryüzü çok daha küçük ve ulaşılabilir bir hale gelmiş olup, ülkeler arası ilişkiler de çok daha yoğun bir hal almıştır. Geçmiş dönemlerin aksine ülkelerin tüm ihtiyaçlarına tek başlarına karşılayamaz durumda olmaları ülkeler arası etkileşimi arttıran başlıca unsur konumundadır. Bu durum uluslararası siyasetin çok daha yoğun ve çok daha değerli bir hale gelmesine neden olurken istihbarat sistemleri ile uluslararası siyaset arasındaki ilişkinin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Ülkeler doğru siyasi ilişkiler kurabilmek için istihbarata daha çok önem vermeye başlamışlardır. Kurulan ilişkilerde doğru kararlar alınabilmesi ve doğru adımların atılabilmesi adına istihbarat önemli bir konumdadır. Nitekim günümüz koşullarına bakıldığında istihbarat sist

emlerinden bağımsız bir şekilde uluslararası siyaset yürüten bir ülkeye rastlamak da mümkün değildir. Ülkelerin sahip oldukları olanaklara coğrafyalara bağlı olarak istihbarat çalışmaları ve istihbarata verdikleri önem değişse de her ülkenin bu alanda faaliyette bulunduğu da bir gerçektir. Ülkeler arası ilişkilerden askeri yatırımlara, ekonomik işbirliklerinden teknolojik çalışmalara kadar hemen her alanda ülkeler istihbarat sistemlerinden yararlanmakta ve uluslararası siyasette bu bilgileri kullanarak karar almaktadırlar (Alsancak, 2013: 219).

Ülkelerin ulusal güvenlik politikaları uluslararası siyasetlerinin bir alt kolu halini alırken sahip olunan istihbarat sistemleri yalnızca güvenlik politikaları üzerinde değil siyasi faaliyetlerde de doğrudan rol oynar haldedir. Günümüz siyasi dünyasında ülkelerin hangi konularda hangi ülkeler ile ittifak kurduğu, hangi alanlarda güçlü olduğu, hangi alanlarda tehdit oluşturduğu büyük öneme sahiptir. Ülkeler arası rekabetin “masa başına” taşındığı ortamda ekonomik, ticari ve siyasi ambargolarla birlikte bir ülkeye zarar vermek mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla güvenliği yalnızca doğrudan yapılan saldırılar olarak değerlendirmek eksik kalmaktadır. Bu da istihbarat sistemleri içerisinde uluslararası siyasetin rolünü arttırmaktadır (Alsancak, 2013: 219).

Gelişmiş ülkelerin istihbarat sistemlerine bakıldığında bugün uluslararası sınırları da aşarak kıtalar arası sınırlara ulaştıkları görülmektedir. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Rusya, İngiltere, Çin ve İsrail gibi ülkeler kıtalar arası istihbarat sistemlerinde öncü ülkeler konumundadır. Bu ülkelerin yalnızca çevreleri ya da etkileşim içerisinde oldukları ülkelerin dışında tüm dünya ile etkileşim halinde olmaları ve farklı ilişkiler kurulmuş olması oluşturdukları istihbarat ağlarının bu denli geniş olmasındaki başlıca unsur konumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Afrika'dan Asya'ya, Avrupa'dan Orta Doğu'ya kadar aktif siyaseti düşünüldüğünde bu durum çok da şaşırtıcı olmamaktadır. Ülkelerin ekonomik, teknolojik ve siyasi güçlerinin yanı sıra sahip oldukları bu istihbarat gücü de uluslararası siyasette kendilerine önemli kazanımlar sağlamaktadır (Çimen, 2013: 72).

Ülkeler geniş çapta istihbarat sistemleri geliştirirken bu sistemlerin başarıya ulaşabilmesi ve uluslararası siyasette ülkelere önemli kazanımlar sağlayabilmesi için

şüphesiz bu sistemleri çeşitli özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Sahip olunması gereken başlıca özellikler şunlardır (Alsancak, 2013: 224);

- a. Elde edilen bilgilerin güvenilir olması,
- b. Elde edilen bilgilerin ihtiyaçlara yönelik olması,
- c. Elde edilen bilgilerin doğru zamanda elde ediliyor olması,
- d. Sistemin tarafsız ve bağımsız olması,
- e. Sistem içerisinde doğru süreç yönetimine sahip olunması,
- f. Sistem içerisinde doğru analizlerin yapılması,
- g. Sistemin manipülasyona açık olmaması,
- h. Sürecin keskin bir gizlilik ile yürütülüyor olması.

Yukarıda yer verilen özellikler etkin bir istihbarat sisteminin olmazsa olmaz özellikleri arasında yer alırken ülkelerin masa başında daha güçlü hale gelmeleri ve uluslararası siyasetteki etkinliklerinin artması adına da son derece önemlidir. İstihbarat sistemi genişleyen ve etkin olan ülkeler hızla dünya siyasetindeki rollerini arttırırken ulusal çıkarlar doğrultusunda da önemli kazanımlar elde etmekte ve çok daha güçlü bir ülke konumuna gelmektedirler (Çimen, 2013: 75).

Her ne kadar ülkelerin istihbarat sistemleri uluslararası siyasete yön veren bir güce sahip olsa da uluslararası siyasetin de istihbarat sistemlerine yön verdiği unutulmamalıdır. Ülkeler arası yapılan anlaşmalar neticesinde istihbarat sistemlerinin sınırları belirlenebilmekte, bilgi toplansa dahi kullanılamayabilmektedir. Bu doğrultuda istihbarat sistemlerinin bir süreç olduğu gerçeğinden yola çıkarak iki aşamalı bir çalışma olduğu unutulmamalıdır. Bu aşamalar (Yılmaz, 2007: 232);

1. Bilgiye ulaşma
2. Bilgiyi analiz etme

Stratejik istihbarat sonucunda oluşturulan değerlendirmeler, karar alıcılara öngörü, öneri ve gerçekleşebilecek senaryolara ilişkin tahminler ve bunların sonuçlarını ortaya koyabilecek kapasitede olmalıdır. Örneğin İsrail servisi MOSSAD'ın, İran'ın Buşehr Nükleer Tesislerinde silah ürettiğini açık seçik gösteren bir belge, doküman ya da fotoyu elde etmesi, yalnızca teyide yönelik bir bilgi olup,

bu bilginin doğrulanma süreci farklı bir istihbarat çarkını gerekli kılarken; MOSSAD'ın, İran'ın Natanz Nükleer Tesislerinde silah üretilip üretilmediğini öğrenmeye çalışması, bir bilgiye ulaşma sürecini ifade ettiği için, daha farklı bir istihbarat çarkını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla, Türk İstihbaratı için de geçerli olan bu argüman, ya yeni ve kapsamlı bir istihbarat çarkını ya da farklı süreç ve aşamaları kapsayan iki farklı istihbarat çarkını gerekli kılmaktadır. Teknik imkanlardan gelen verilerin yoğunluğu da düşünüldüğünde toplanan bilgiden bir ürün veya çıktı olarak ifade edilen istihbaratın kendisi için de farklı arayışlarda bulunmak gereklidir (Taylor, 2007: 255).

3.3. İstihbarat Sistemlerinin Ulusal Güvenlik Politikaları Üzerindeki Etkileri

İstihbarat sistemleri siyaset üzerinde önemli bir etkiye sahip olup, ulusal güvenlik politikaları üzerindeki etkileri de siyaset üzerinden gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda uluslararası siyasetin bir alt başlığı olarak ulusal güvenlik politikalarından söz etmek mümkündür. Ulusal güvenlik politikaları, hem ulusal hem de uluslararası tehditleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda güvenliği ulusun bütünlüğü olarak ele alıp tehdidin hangi kaynaktan geldiğinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir (Tezkan, 2000: 75).

İstihbarat mekanizmasını bir bütün olarak incelediğimizde belki de aralarında en faal olan bölüm ulusal güvenlik stratejileridir. Rakiplerin oluşturduğu veya oluşturma çabası içinde tüm tehditleri önceden tespit eder ardından ülkenin ulusal güvenlik politikasını bu çerçevede belirler ve tehditleri en aza indirir yada ortadan kaldırmaya gayret eder. Ulusal güvenlik politikalarını belirlemede en önemli rol istihbarat sistemine düşer. Günümüz dünyasında istihbarat sistemi bir ülkenin can damarıdır. İstihbaratta yaşanacak bir zafiyet bir ülkenin ulusal güvenliğinin ortadan kalkmasına sebep olacaktır. Ülkeler bu durumun önüne geçmek için istihbarat sistemlerinde gelişim ve ilerleme kaydetmelidir. Bu yönüyle bütün olarak ele aldığımızda da bu iki olgu arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğundan söz edebiliriz. Birinin gelişmesi diğeri de geliştirmektedir. Bu İki olgunun başarılı olması tamamen birbirine ile alakalıdır (Koca, 2021: 45-46).

3.4. Türkiye'nin Güvenlik Politikaları

Güvenlik olgusu birçok değişkeni içerisinde barındıran bir olgu olmakla birlikte güvenlik sistemlerinin geliştirilmesinde de bu değişkenlerin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak da tüm bu değişkenlerin bir arada değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak da güvenlik sistemlerinin geliştirilmesinde güvenlik algısı olgusundan yararlanılmaktadır. Güvenlik algısı, güvenlik sistemini geliştirenlerin güvenlik olgusuna yönelik bakışlarını, güvenliği tehdit eden unsurları, çözüm önerilerini ve diğer birçok unsuru tek bir çatı altında toplamaktadır. Bu doğrultuda güvenlik sistemlerinin geliştirilmesinde güvenlik algısının önemli bir role sahip olduğundan ve güvenlik sistemlerini şekillendirdiğinden bahsetmek mümkündür.

Teknolojik gelişmelerin belki de sağladığı en büyük yarar ülkeler ve coğrafyalar arasında bulunan uzaklıkların anlamını yitirmesine sebep olmuştur. Bu da ülkelerin yakın veya uzak olmasına aldırış etmeden birbirlerinden etkilenmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişmelerin doğurduğu sonuçlar baz alınarak da ülkede toplumsal düzeni oluşturmak hedefiyle, ülke liderlerinin bu durumları ele almak zorunda kalmışlardır. Bundan dolayı oluşturulacak güvenlik tedbirleri daha realist ve daha nesnel bir hal alacaktır. Ülkelerin risk ve tehditleri bu sayede belirlenebilir.

Dünya küresel bir hale dönüşmeden önce de ülkelerin ulusal çevreleri ile yakından ilişki içerisinde oldukları bilinmektedir. Ulusal çevre sınırları içerisinde meydana gelen gelişmeler ülkeleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Oluşan bir savaş, göç dalgası, üretim kıtlığı ya da ekonomik buhran doğrudan ya da dolaylı olarak sıçrayabilmekte ve ülkeleri etkileyebilmektedir. Bu sebeptendir ki güvenlik algıları içerisinde ulusal çevre önemli bir yer tutmaktadır. Ulusal çevrede oluşan güvenlik ihlalleri, bir domino etkisi yaratabilmekte ve doğrudan ilişki olunmasa dahi ülke güvenliğini tehlike altına sokabilmektedir. Dünya tarihinde yakın geçmişe bakıldığında 11 Eylül Saldırıları Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik bir saldırı girişimi olsa da dünyada birçok ülkeye doğrudan, birçok ülkeye de dolaylı yoldan etki oluşturmuştur. Benzer şekilde Arap Baharı sürecine bakıldığında da yine birçok ülkenin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle güvenlik algısının yalnızca ulusal sınırlar ile sınırlandırmak mümkün olmadığı gibi

yalnızca komşu ülkelerle sınırlandırmak da mümkün değildir (Ateşoğlu, 2016: 74). Bu doğrultuda ülkelerin güvenlik algısı geliştirirken birçok unsuru dikkate alması gerektiğinden söz etmek mümkündür ve bu unsurların da başlıcaları şunlardır (Tezkan, 2000: 88);

- a. Ekonomi, ülkelerin uluslararası statüsünde her zaman önemli bir gösterge olmuştur. Bu sebeple ülke ekonomisi tehdit edecek unsurlar güvenlik algısı kapsamında dikkate alınması gereken unsurlar arasında yer almaktadır.
- b. Ülkelerin gücünü ve güvenliğini sağlayan bir diğer unsur da sahip olduğu beşeri kaynaklardır. İş gücünü, sahip olunan doğal kaynakları, altyapıları ve sahip olunan teknolojileri tehdit edecek unsurlar da güvenlik algısı kapsamında dikkate alınması gereken unsurlar arasındadır.
- c. Askeri güç, ülkelerin güvenliğini oluşturan yegane unsurdur ve askeri güce yönelik her tehdit bu kapsama dahil olmaktadır.
- d. Toplumsal huzuru bozacak, toplumda var olan düzene zarar vererek kaosa neden olacak, bireylerin üretkenliğini ve mutluluğunu etkileyecek her unsur güvenlik algısı kapsamında dikkate alınması gereken unsurlar arasında yer almaktadır.

Türkiye jeopolitik konumu gereği her zaman düşmanları tarafından kısıncılan ve ele geçirilmek istenen bir ülke olmuştur. Bu nedenle sosyal güvenlik sistemleri hayati önem taşımaktadır. Bu sistemleri oluştururken çok hassas davranmalıdır. Bundan ötürü ülkenin güvenlik stratejileri sadece bir güvenlik sistemine bağlı olmak yerine birden fazla sistem analiz edilerek örnekler oluşturulmalıdır. Ülke içerisinde günümüz şartlarına uygun, tehditleri en doğru şekilde analiz edip, belirleyebileceği ve ortadan kaldırılmasına yönelik güvenlik sistemlerini ve stratejisini temel almalıdır. Türkiye'nin güvenlik araçlarının kullanımı aşamasını incelemek istediğimizde güvenlik stratejisini belirlemenin yanı sıra güvenlik araçları da aynı hassasiyet ile ülkenin güvenlik yapısını göz önünde bulundurarak ve yapıyı bozmayacak şekilde en uygun araçları kullanması gerektiğini görmekteyiz (Ateşoğlu, 2016: 77).

Ulusal güvenlik özelinde amaçlar belirlenmelidir. Belirlenen bu amaçlar özelinde üst düzey güvenlik stratejileri oluşturulmalıdır. Amaç ve strateji birbirini

tamamlamalı ve aynı doğrultuda olmalıdır. Stratejilerin doğru belirlenmesi ile amaca ulaşılması daha kolay bir hal alacaktır (Akad, 2001: 14).

Güvenlik stratejilerinin geliştirilmesinde can ve mal güvenliğinin ön planda tutulmasının yanı sıra toplumsal huzurun sağlanması ve refahın artırılması da temel belirleyiciler arasında yer almaktadır. Hükümetler, geliştirdikleri güvenlik stratejilerinde bu öncelikleri dikkate alırken kısa vadeli ve uzun vadeli stratejiler de geliştirmek ile yükümlüdür. Bu noktada hükümetlerin yanlış öncelikler belirlemesi ya da yanlış stratejiler geliştirmesi de her zaman için ihtimal dahilindedir. Bu ihtimalin minimize edilmesi adına doğru çalışmalar yürütmenin yanı sıra güvenlik stratejilerinin paydaşları ile de işbirliğine gidilmesi, doğru iletişimin kurulması ve görev paylaşımının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi önemli kazanımlar sağlamaktadır (Cebeci, 2007: 23).

Bütün devletlerde var olduğu üzere ülkemizde de yönetim değişikliklerinin ardından güvenlik stratejilerinde belirgin farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar zaman zaman ulaşılmak istenen hedeflere olan bakış açılarının dahi farklılaşmasına sebep olmuştur. Burada zaman içinde değişim gösterecek asıl husus, devletlerin uzun vadeli hedefine ulaşmak amacıyla ortaya koyduğu kısa vadeli hedefleri olabilir. Uzun vadeli hedef, kısa vadeli hedeflerin daha sağlıklı belirlenmesini ve temel hedeften uzaklaşmamasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, kısa vadeli ulusal güvenlik hedefleri belirlenirken dağınık, birbiriyle bağlantısız, bütünlükçü olmaktan bir hayli uzak hedeflere yer verilmesinden kaçınılmasının, büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Ayrıca söz konusu hedefler, ülkenin uluslararası ortamdaki değişimlere uyum sağlayan bir güvenlik anlayışı gözetmesi bakımından büyük yarar sağlayacaktır (Koca, 2021: 48).

Üzerinde durulması gereken bir diğer unsur da zaman kıstasıdır. Bir hedef belirlendiğinde o hedefe ne zaman ulaşılacağı doğacak sonuçlar adına büyük önem taşımaktadır. Hedefe ulaşmadaki zaman kısıtı alınacak kararlar ve atılacak adımlar üzerinde doğrudan bir etki oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak da doğru zamanda doğru hamlelerin yapılması ve tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Güvenliği belirli bir süre sonra tehdit edecek unsurun o süre zarfı içerisinde çözüm üretilerek bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Bu doğrultuda da

hedeflerin ya da tehditlerin özünde kendi zaman kısıtları ile ortaya çıktığından söz etmek mümkündür (Yılmaz, 2007: 16).

Ülkelerin güvenlik hedeflerini gerçekleştirebilmesinde en temel unsurlardan olan ve asla göz ardı edilemeyecek husus ülkeye yönelik tehditlerin belirlenmesidir. Öyle ki; zaman zaman var olan bu tehditler ülkelerin belirledikleri güvenlik hedeflerini elde etmesinin önüne geçecek güce ulaşmaktadır. Ülkemiz özelinde bu durumu değerlendirdiğimizde en önde yer alan tehdit unsurunun sahip olduğumuz coğrafi konum olduğunu görebiliriz.

Tehditlerin belirlenmesinde işlenen süreç devletlerin yönetim anlayışlarına ve bağlı oldukları ilkelere göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu sürece ilişkin tek bir yöntemden bahsetmek mümkün değildir. Devletler, benimsedikleri ilkeler doğrultusunda güvenlik stratejileri geliştirirken, tehditlerin tespiti noktasında da bu stratejiler ve ilkeler doğrultusunda yol izlemektedirler. Bu süreci iyi yönetemeyen ve tehditleri algılamada yetersiz kalan ülkeler zayıf düşmekte ve güvenlik tehditleri maruz kalmaktadırlar. Türkiye özelinde tehdit belirleme süreci incelendiğinde belirli bir sistem dahilinde bu sürecin geliştirildiği görülmektedir. Temel prensipler ve ilkeler doğrultusunda hedefe ulaşabilmek adına risk ve tehditler ortaya konulurken aşamalı olarak tespitlerde bulunmaktadır (Koca, 2021: 50).

Türkiye özelinde bakıldığında tehditlerin ve riskleri tespit edilmesi adına 5 aşamalı bir sürecin izlendiği görülmektedir. Bu aşamalar şu şekildedir (Küçükşahin, 2007: 67);

- a. Mevcut güç unsurlarının tespiti,
- b. Bu güce bağlı olarak ilgi ve etki alanlarının tespiti edilmesi,
- c. Tespiti gerçekleşen ilgi ve etki alanlarına yönelik hedeflerin belirlenmesi,
- d. Bu hedeflere ulaşmada ortaya çıkacak risk ve tehditlerin belirlenmesi,
- e. Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yaşanan olayların takip edilerek sebepleri ve sonuçları hakkında değerlendirmede bulunulması.

Türkiye’de ulusal güvenlik hedeflerini ortaya koymak için ülkemizin siyasi, askeri, toplumsal, ekonomik, coğrafi unsurlar ve bunların ülkenin içerisinde bulunduğu durum ele alınmalıdır. İçerisinde bulunduğumuz mevcut durumun doğru

yorumlanabilmesi için ve de belirlenmesi açısından en önemli unsur milli güç unsurlarına göre değerlendirmedir. Ülkenin varlığını ve gelişimini sürdürebilmesinin temellerinin atılacağı bu kritik kararda ulusal güvenlik stratejileri ve kişilerin rol ve görevleri net bir şekilde belirtilmelidir.

Coğrafi etki, güvenlik unsurunun önemli bir parçasını oluştururken, ortaya çıkan risk ya da tehdidin sahip olunan coğrafyanın ne kadarlık bir bölümüne etki ettiği de oldukça değerlidir. Tehditlerin ve risklerin büyüklüğü ile etki alanlarına bağlı olarak tespitlerde bulunulması, önceliklerin ve ihtiyaçların belirlenmesi, planlamanın yapılması ve eyleme dökülmesi adına coğrafi etki önemli kazanımlar sağlamaktadır (Küçükşahin, 2007: 108).

Milli güç unsurları, ulusal stratejiler belirlenirken dikkat edilmesi gereken önemli değişkenlerdendir. Örnek olarak komşu devletlerin ilgi sahası, dış sınırları dünyaya silah üreten ülkeleri kapsayacak şekilde seçilirken, kültürel etki sahası bütün Osmanlı toprakları ve Türklerin yaşadığı topraklar, ilgi sahası ise bütün dünyayı kapsayacak şekilde belirlenebilir. Bunu belirleyecek olan ise millî güç unsurlarını elinde bulunduran veya ona hükmeden devlet kurumlarının tamamıdır (Çağrı, 2002: 88).

Bölgeye ve ihtiyaca göre kullanılan milli güç unsurları farklılık göstermektedir. Doğru zamanda doğru unsurların kullanılması elde edilen milli gücün artması ya da azalmasında farklılıklara neden olabilmektedir. Bu noktada doğru tespitlerde bulunulması ve buna bağlı olarak doğru çözüm önerileri geliştirilerek doğru unsurlardan yararlanılması önem taşımaktadır (Küçükşahin, 2007: 108).

Dünyadaki tüm uluslar kendi ülkesinden sorumludur düşüncesini baz alarak; ekonomi biliminde etki ve ilgi alanında yapılması gereken çalışmaları ekonomi ve maliye bakanlıklarınca düzenlenebilir. Enerji alanındaki etki ve ilgi alanları ise bir diğer bakanlık olan Enerji Bakanlığı tarafından belirlenen faaliyetlerle yürütülmelidir. Kültürel anlamda ise etki alanındaki ülkeler içerisinde bulunan Türk kültürünü yansıtan tarihi eserlerin ortadan kaldırılmasına engel olmak maksadıyla ve oluşan tahribatları onarılmalarını üstlenmek, yurt dışına kaçırılan Türk kültür varlıklarını tekrardan ülkeye kazandırmak gibi hedefler Turizm ve kültür bakanlığına

aittir. Komşu ülkelerdeki Türk tarihi eserlerinin yok edilmesi risk veya tehdit olarak algılanmaya başlanacaktır. Bu konudaki gerekli önlemlerde faaliyetleri arasında olmalıdır. Etki ve ilgi alanlarının ortaya konulması, seçimle işbaşına gelmiş olan iktidarın görevidir. Belirleyeceği hedeflerin büyüklüğünü, izlenecek politikalar, belirleyecektir.

Nüfustaki sürekli artış ve farklılaşan yaşam şartları beraberinde güvenlik olgusunda da değişimler getirmiştir. Geçmişte direkt olarak can ve mal güvenliğini risk altına alan unsurları baz alan güvenlik olgusu günümüzde korku yaratmak amacı ile yapılan ya da kullanılan unsurları da bu kapsama dahil etmiş durumdadır. Korku yaratmanın can ve mal kaybına yol açmaya göre çok daha kolay ve stratejik bir yapıya sahip olması da güvenlik olgusu ile istihbarat arasındaki ilişkinin de yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Türkiye özelinde bakıldığında terör örgütünün yaptığı eylemler sonucu ortaya çıkan can ve mal kayıplarının yanı sıra toplumda oluşan endişe de güvenlik olgusu kapsamına girmektedir. Benzer şekilde DEAŞ tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinde de oluşan can ve mal kayıplarının yanı sıra oluşan tekrar terör eylemi gerçekleşir mi ya da bana ve sevdiğime bir zarar gelir mi endişeleri de güvenlik olgusu kapsamında yer almaktadır.

Bütün bu olanların yanı sıra Yunanistan ve Rusya gibi sınır komşularıyla da zaman zaman problemler yaşanmaktadır. Tüm bu tehdit unsurlarını ele alacak olursak sadece kolluk kuvvetleri ile bu tehditleri ortadan kaldırmak, devletin güvenliğini sağlamak mümkün olamamaktadır.

Terör olaylarında ise düşmanda devlet ahlakı olmadığından terör eylemleri ile mücadele çok daha zorlu bir hal almaktadır. Burada yapılması gereken istihbarat ile birlikte tehditlerin en aza indirgenmesini sağlamak, gelecek tehditlere dair göz korkutmak adına da son derece önemlidir. MİT ulusal güvenliğinin sağlanmasında hem yurt içi hem de yurt dışı önlemlerle ve müdahalelerde başrolde yer almaktadır.

BÖLÜM 4

EKONOMİK İSTİHBARAT MODELLERİ VE TÜRKİYE MODELİ ÖNERİSİ

Bu bölümde çalışmanın temelini teşkil eden ekonomik istihbarat konusunun farklı ve geniş bir biçimde ele alınması amaçlanmıştır. Bölüm içerisinde ekonomik istihbaratın yeri, gelişim ve önemi, model analizleri ekonomik istihbarat birimlerin temel bileşenleri ile Türkiye için bir ekonomik istihbarat modeli önerisi yer almaktadır.

4.1. Dünyada Ekonomik İstihbaratın Yeri ve Gelişimi

Ekonomik istihbarat başlangıçta Amerikan ve İngilizlerin büyük işletmelerinin rekabet için gerekli stratejileri oluşturmak için resmiyete dökülen teknikler iken diğer yandan devletler tarafından uygulanan ve ulusal politika olarak benimsenen bir kavram olarak tanımlanmıştır (Clerc, 1997: 305).

Ekonomik istihbarat bir stratejik istihbarat unsuru olduğu için dış istihbarat faaliyetidir. Bu nedenle ekonomik istihbarata bakarken yabancı ülkelere ve kendi ülkesinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli, yabancı ortaklı firmalar hedef kitle konumunda olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İngiliz istihbarat servisleri de benzer şekilde ekonomik istihbaratı dış istihbarat unsuru olarak görmektedir. İngiltere'nin MI6 olarak da bilinen Gizli İstihbarat Servisi'nde (SIC) görevi de dış istihbarat toplamaktır. Bu görevi yerine getirebilmek için yapmış olduğu faaliyetler; denizaşırı çalışmak, dış ilişkiler kurmak ve bunların yanında İngiltere'nin güvenliği için istihbarat toplamaktır. MI6 dış istihbarat toplarken İngiltere'nin ulusal güvenliğini, askeri durumunu ve ekonomisine yönelik risklerle beraber bu alanlarda ortaya çıkan fırsatları da göz önünde bulunduruyor. Gizli servis

kısaca, faaliyette bulunduğu dış istihbarat ile İngilizlerin, İngiliz ekonomisinin ve İngiltere devletinin çıkarlarının korunması için istihbarat toplamaktadır (Secret Intelligence Service MI6, 2019).

Ayrıca ekonomik istihbarat, kaynakların hizmet edeceği hedefler ve kaynakların kendi fiziksel envanterinde olduğu gibi birbirleriyle nasıl ilişkili oldukları ile de ilgili olmalıdır.

Federal Soruşturma Bürosu'nun (FBI) ABD özelinde tanımladığı ve genel olarak ekonomik istihbaratın yönünü çizen Ekonomik İstihbarat tanımı şu şekildedir; *“Ekonomik İstihbarat, yasadışı yoldan veya gizli olarak hassas ekonomik politika kararlarını etkilemek veya hassas finansal, ticari veya ekonomik politika bilgilerini, özel ekonomik bilgi veya kritik teknolojiler almak için tasarlanan, ABD hükümetine veya ABD şirketlerine, kuruluşlarına veya şahıslarına yönelik yabancı güç destekli veya koordine edilmiş istihbarat faaliyetleridir. Bu hırsızlık, açık ve gizli yöntemlerle, yabancı işletmelere araştırma ve geliştirme maliyetlerinin bir kısmını alarak hayati özel ekonomik bilgiler sağlayabilir ve önemli ekonomik kayıplara neden olabilir.”* (Federal Bureau of Investigation, 2019).

Literatürdeki bir başka tanıma göre ekonomik istihbarat, *“Yabancı çıkarlarla doğrudan veya dolaylı olarak edinilmesi, toplayıcı kuruluşun ülkesinin ekonomisinin göreceli üretkenliğine veya rekabetçi pozisyonuna yardımcı olabilecek teknolojik veriler, finansal, ticari ve devlet bilgileri dâhil, politika veya ticari olarak ilgili ekonomik bilgiler.”* şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımla birlikte *“Amerika Birleşik Devletleri dışındakilerin maddi mallarını, hizmetlerini ve kaynaklarını nasıl geliştirdikleri, ürettiği veya yönettiği hakkında bilgi”* olarak ekonomik istihbaratı tanımlar. Ayrıca ekonomik istihbarat politika belirleyen tüketicileri bilgilendirmek için sunulan nihai raporları veya analizleri üretmek için ham bilgi veya verilerin yorumlanmasını ve sunulmasını da kapsamaktadır (Zelikow, 1997: 164). Ekonomik istihbaratı makro ve mikro ekonomik istihbarat olarak ikiye ayırmak gerekmektedir. Makroekonomik istihbaratı daha ziyade ülkenin refahını ve gelirini artıracak büyük ekonomi politikaları olarak görmek mümkündür. Makroekonomik istihbaratta, dost düşman fark etmeksizin ülkeler adına resmi ve gayri resmi olarak veri toplamak ve ülke ve ülke gruplarına yönelik politika geliştirmek te ayrıca örnek olarak verilebilir.

Mikroekonomik istihbarat ise firma düzeyindeki, satış politikaları, müşteri bilgisi, borçlanma durumu, teknik imkânları, patent bilgileri gibi daha özellikli alanlardan oluşmaktadır.

Ekonomik İstihbarat üçe ayrılır, makroekonomik, mikro ekonomik ve karşı ekonomik istihbarat. Makroekonomik istihbarat dünyadaki ekonomik gelişmelere ve faaliyetlere ilişkin istihbarat elde etmek, elde edilen bilgiler ile stratejik çıkarlarının ilerlemesini sağlamak için devlet adına gizli kurumların kullanılarak istihbarat toplanmasını ifade eder. Makroekonomik casusluk devletin iç ve dış ekonomi politikasını en uygun sonuçlarla yürütmesi için karar alıcılara yardımcı olur.

Mikroekonomik istihbarat ise devletlerin gizli birimleri aracılığıyla bir devletin, bir şirkete (genellikle çok uluslu bir şirkete) yardımcı olmak için istihbarat toplanmasıdır. Mikroekonomik istihbarat sayesinde devlet ve özel sektör arasında uluslararası arenada rakipleri yenebilmek için işbirliği yapılmış olmaktadır.

Ekonomik istihbaratın toplum hayatındaki yerine baktığımızda, bireylerin teker teker harcamaları ve harcama alışkanlıklarının toplamından satış, reklam, yatırım politikası belirlenir düzeye gelinmiştir. Bu durum şirketlerin insanlar üzerinden ne derece yakın bir ekonomik istihbarat faaliyeti yürüttüğünü göstermektedir (Aybar, 2017: 177). Bu yönüyle baktığımız da ise mikroekonomik istihbarat düzeyindeki ekonomik istihbarat günlük yaşamın bir parçası haline gelmekte ancak hedef kitle haline gelen insanlar tarafından herhangi bir durum fark edilmemektedir.

Ekonomik casusluğun üçüncü türü ise ekonomik karşı istihbarattır. Bir ülke vatandaşlarına veya şirketlerine casusluk eden yabancı istihbarat servislerinin tanımlanması ve nötrleştirilmesi ve kendi ülkeleri içinde kullanım için bilgi ve teknolojinin çalınması şeklinde olarak tanımlanmaktadır. Bilgi, ekonomik rekabetin hedefidir. En iyi ürünü en iyi fiyata üretmek tek başına yeterli değil, aynı zamanda stratejik bilginin korunması ve pazar rekabetinin bilinmesi gerekmektedir (Valeriu, 2013: 193).

Makroekonomik istihbarat, mikroekonomik istihbarattan daha fazla öneme sahiptir. Makroekonomik istihbaratta; uluslararası rekabet gücü, dünya kaynakları envanterlerinin, hava koşullarını değiştiren uzun vadeli tahminler, yeni teknolojilerin

etkisi, küresel göç hareketleri, demografik dönüşümler, büyüyen çevresel problemler ve bunların etkileri gibi makro düzeyde öneme sahip alanlar mevcuttur.

Makroekonomik İstihbarat ile ilgili başka bir bakış açısına göre, ulusal gayri safi yurtiçi hâsıla ürünleri ve yayımlanan kaynaklardan elde edilebilecek enflasyon rakamları veya bütçe tahsisleri gibi daha ayrıcalıklı bilgiler genellikle yasadışı yollardan elde edilen savunma ve ulusal araştırma ve geliştirme harcamaları gibi bilgileri içerir (Nasheri, 2005:16).

Ekonomik istihbarat ayrımını makro ve mikro düzeyde, istihbarat toplama ise temel, orta, ulusal ve uluslararası seviye olarak üçe ayrılır. Temel seviyede firmalar kendileri ekonomik casusluk yapmaktadır. Orta seviye, finansal kuruluşlar ve enformasyon şirketleri tarafından yapılır ve sermaye hareketlerinin daha kolay hale gelmesi ve finansal bilgilerin daha kolay ulaşılması amaçlanır. Ulusal seviyede ise farklı yönetim ve ticaret ilişkileri arasındaki stratejik ilişki kurmak amaçtır. Uluslararası seviyede ise çokuluslu şirketler, uluslar üstü örgütlerin kurmuş olduğu ittifaklar ile küresel alanda rekabet edebilme ve küresel ekonomik bilgi toplamak amaçlanır (Potter, 1998: 24).

Soğuk Savaş'ın bitimiyle ulus devletler güvenlik algılarını yeni durumun şartlarına uyarlamaya çalışmaktaydı. Bununla beraber dış politikalarında özellikle güvenlik politikalarını yeni düzene uyarlamaya çalıştılar. İstihbarat servisleri yeni görev ve sorumluluk alanları belirlerken eskilere ek olarak makroekonomik casuslukta yeni görev alanları arasına girmiş oldu (Konstantopoulos, 2006: 5).

Levytskyi de bir ekonomik istihbarat ayrımına giderek devlet ve devlet dışı ekonomik istihbarat olarak iki temel ayrım oluşturmuştur. Bu ayrımda Levytskyi ekonomik istihbarat ve ekonomik casusluk için devleti faaliyetin içinde görürken endüstriyel casusluk ve rekabet istihbaratında ise devletin olmayıp özellikle özel sektörün ve diğer aktörlerin faaliyet gösterdiğini belirtmiştir.

Ekonomik istihbaratın birçok tanımı yapılmakla beraber bu tanımların temeline bakıldığında devlet ve özel sektör olmak üzere iki ana ekonomi aktörü görülmektedir. Bu durum da ekonomik istihbaratı devlet istihbaratı ve devlet dışı istihbarat olarak ikiye ayırmanın Ekonomik İstihbaratın doğası gereği olmuştur. Ekonomik istihbarat ekonomik güvenliğin sağlanmasına da katkı sağlar. Çünkü

ekonomik istihbaratın üç ayrı fonksiyonu vardır; ekonomik analiz, savunma istihbaratı, karşı istihbarat. Ekonomik analiz hem özel sektör için hem de devlet için erişilebilirdir ve tüm ekonomiyi kapsayan verilerden oluşur (Levytskyi, 2001: 11).

Ekonomik istihbarat bir ulusal güvenlik meselesidir, bu nedenle kişisel avantajlar elde etmek için toplanmaz. ABD Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve İstihbarat biriminden Harol Ford'a göre ekonomik istihbarat da diğer istihbarat türleri gibi geleneksel istihbaratın bir türüdür ve ekonomik politikalar da ekonomik istihbarata ihtiyaç duyar. Bu doğrultuda teknolojik ilerlemenin takibi ulusal güvenliği ilgilendiren önemli bir olaydır ve ulusal güvenliği tehdit eden teknolojik gelişmeler de karşı istihbarat faaliyeti ile önlenmelidir (Levytskyi, 2001: 37).

Levytskyi ekonomik istihbaratı devlet ve devlet dışı olarak iki sınıfa ayırdıktan sonra alt kırılımda da istihbarat seviyesi ve istihbarat düzeyini incelemiştir. Burada ise istihbaratın ekonomik olarak makro veya mikro olduğu durumlarda ne derece yoğun faaliyet gösterildiğini özetlemiştir. Ekonomik casusluk yöntemi ülkeden ülkeye farklılaşsa da çoğunlukla bir ülkenin istihbarat teşkilatının teknolojik yetenekleri, elektronik gizli dinleme ve bilgisayar istihbarat toplanmasındaki ilerleme düzeyinde farklılaşırlar (Levytskyi, 2001: 38).

Teknoloji elde etmenin ekonomik casusluk dışında bir başka yöntemi de teknoloji transferi ve teknoloji yayılımıdır. Her ne kadar ekonomik casusluk kadar gizli olmasa da ekonomik entegrasyon ve hızlı transfer yönüyle önem arz etmektedir ve teknolojik olarak gelişmiş ülkelerde hızla gerçekleşmektedir. Örneğin, ABD'de teknoloji yayılımı, işçi ve bilgi hareketliliğinin yüksek olması nedeni ile iyi bir performans göstererek çalışıyor ancak Japon işçilerin düşük hareketliliği ise teknoloji yayılımını yavaşlatıyor. Bu düşük hareketliliğe rağmen Japonlar yabancı teknolojiyi elde etme ve içselleştirme konusunda iyi çalışıyor (Clark, 2013: 392).

Ekonomik casusluk, yenilik yapmak için kullanılan teşviki ortadan kaldırabilir. Ekonomik büyüme faktörlerinden yenilik, zaman, para ve insan kaynağı için önemli yatırım gerekmektedir. Eğer şirketler endüstriyel casusluğa maruz kalıp önemli sırlarını çaldırırsa, rekabet avantajlarını kaybeder ve kar edemezler. Bu durumda araştırma ve geliştirmeye yaptıkları yatırımları boşa çıkar, yenilikçilik yapma ve tüketicilere yeni ürünler veya hizmetler getirme motivasyonlarını kaybeder. Rakipler

tarafından fikirlerin çalınması, kullanılması ve ticarileştirilmesi ihtimalinin yüksek olması durumunda, hiç kimse yeni fikirler üretmek istemez (Nasheri, 2005: 62).

Yerli olmayan bir proje ne kadar karmaşık bir şekilde kategorize edilirse edilsin proje bitiminde oluşan teknoloji açık bir hale gelir çünkü bilim adamları ve teknoloji uzmanları, genellikle mesleki itibar nedeniyle ortaya konan yeni ürünü yayınlamak isterler. Bu sayede yeni teknolojiler ve buluşlar açık kaynak istihbaratının hedefi haline gelmektedir (Clark, 2013: 380).

Ekonomik istihbarat ülkeler arasında ekonomik savaş halini almıştır. Ekonomik savaş askeri savaş gibi çok gürültülü ve yıkıcı olmasa bile belli sonuçlar açısından ses getiren ve yıkıma neden olan yanları da vardır.

Kaynak olarak teknoloji, verimlilik, pazar, kar gibi faktörleri kullanarak işsizlik ve yoksulluk meydana getirir. Savaşın aktörleri ise şirketlerdir ve kamu yardımı olsun ya da olmasın bu işlemleri yürütürler. Bu savaşta hayatta kalmayı ve savaşın sonunu görmeyi sağlayan şey ise bilgidir. Uluslararası rekabet gücü de artık teknolojik performansla ölçülüyor, günümüzde basit bir kalite-fiyat ilişkisi de rekabeti ortaya koymaya yetmiyor (Valeriu, 2013: 187).

Ekonomik güç maksimize edilmeli ki ekonomik güvenlik sağlanmış olsun. Ekonomik güvenlik aynı zamanda dış ekonomik şoklara karşı dayanıklı olmayı ve devlete karşı uygulanacak olan yaptırımlar öncesinde devletin güvenliğini sağlamayı gerçekleştirir. Bu doğrultuda bakıldığında ekonomik güvenlik ulusal güvenlik anlamına gelmektedir. Birbirine rakip olan her unsurun ana hedefi rakibini eylemlerini önceden bilmek ve her zaman bir adım önde olabilmektir. Bu nedenle bir ekonomi, rakip ekonominin araştırma, üretim ve satış açısından her aşamayı mümkün olduğu kadar önce öğrenmelidir.

Rekabet üstünlüğünü sağlayabilmek için bilgiye ulaşması gerekmektedir ve bu bilgi savaş halinde kullanılan yöntemlere benzer yöntemlerle elde edilebilir. Bu durum ise bir ekonomik savaşın var olduğunu gösterir (Valeriu, 2013: 186).

Ekonomik istihbarat sonrasında yerli şirketler için yabancı rakiplere karşı bir avantaj oluşturmak hedefiyle istihbarat kullanmak diğer yerli firmalar için bir dezavantaj olacaktır. Bu nedenle, ekonomik rekabeti her durumda kullanmak faydalı olmayabilir. Ekonomik rekabet durumunda kullanılan ekonomik istihbarat

ulusal güvenliği doğrudan etkileyen alanlarda doğrudan kullanılmalı aksi ve keyfi durumlarda iç rekabeti ve piyasayı bozucu etkiler ortaya koyar.

Demokratik ülkelerde yaşayan insanlar gelirlerinin bir kısmını devlete vererek daha iyi bir yaşama sahip olmayı amaçlarlar. Bu durum da ekonominin daha iyi, daha üretken ve büyük olması için hükümetler üzerinde baskı yapar. Bu amaç doğrultusunda da hükümetler vatandaşlarının daha iyi bir hayat yaşayabilmesi için ekonomik büyümeyi sağlamaya çalışır.

Korunma derecelerine göre düşük bir insan sermayesi seviyesine sahip ülkelerde ekonomik casusluğun arttırılmasından fayda sağlayacaktır. Yetenekli işgücü kıt ise, büyüme hızı vasıfsız nüfusun boyutunda açıkça artar. Ayrıca ekonomik casuslukta bir dereceye kadar casusluğa izin verilmesi fikir yayılımına yardımcı olduğu ve faydalı yeni ürünlerin geliştirilme hızını artırdığı için büyümeyi artırabilir (Cozzi, 2001: 73).

Bir ülke Ar-Ge faaliyetinde olan başka bir ülkenin işlemlerinden haberdar ise yeni silahlar operasyonel seviyeye gelmeden sınır koymanın mümkün olduğu durumlar da mevcuttur. Örneğin Soğuk Savaş yıllarında ABD ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB) arasında imzalanan Anti Balistik Füze (ABM) anlaşmasının bir sonucu olarak ABD'nin elli ila yüz milyar dolar arasında tasarruf ettiği düşünülmektedir (Clark 2013:323).

Yapılan bir akademik araştırma neticesinde bir firmada Ar-Ge artar ise ekonomik casusluk azalır, bununla birlikte Ar-Ge faaliyetinin fazla olduğu firmalar için tersi bir etki olmakta: Ar-Ge azaldığı durumlarda bilgi çalma artmaktadır. Sezgisel olarak, daha yüksek yerli Ar-Ge seviyelerinde, yerli ve yabancı firmalar arasında bir asimetri vardır (Konrad Grabiszewski ve Dylan Minor, 2019: 2).

Özel şirketler ekonomik istihbarat toplarken pazar araştırması, müşteri anketi, pazar verilerinin analizi ve satışlara tüketici tepkisi gibi saiklerle istihbarat toplar. Bu şirketler genelde yasal, açık kaynaklı bilgi toplama araçları ile sınırlıdır (Walker, 2011: 9). Bununla birlikte tüm ekonomik faaliyet kollarında rekabetlerin ulusal güvenlik için önemli olmadığı da ortadadır. Bir tek firmanın diğer firmalara göre rekabet edebilirliğini arttırmak için istihbarat toplamak da ülkenin çıkarlarına zarar verir. Ekonomik rakipler artmaya başladıkça ve ekonomik faaliyetler ile ulusal

güvenlik arasında önemli bağlar oluşmaya başladıkça ülkeler kendi firmalarını desteklemek konusunda istihbarat kullanımına daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Ekonomik istihbaratla bir ekonominin gelişimi birbirine bağlıdır. Bir ülkenin ekonomik istihbarat sistemi ulusal ekonomik sisteminin savunması için ana etkidir. Bu doğrultuda ekonomik istihbarat analistleri hükümetlere makroekonomik, finans, endüstriyel sektörlerin korunması konusunda seçimlerinde yardımcı olurlar.

Küreselleşmeyle birlikte hem devletler hem de şirketler rekabet avantajı elde etmek isteyen ve bunu yaparken bilimsel ve teknolojik bilgi birikimlerine karşı yapılacak olan casusluğu da engellemek zorundadır (Bonucci, 2017: 3). Ekonomik istihbarat devlet ile özel sektör arasında sıkı bir bağ olmadığı sürece verimli çalışmaz. Ekonomik istihbarat en iyi şekilde Japonya ve Almanya'da uygulanır. Bunun sebebi ise bu iki ülkede özel sektörün devlete bilgi sağlamasıdır. Birçok ülke küresel ve ekonomik trendleri takip edebilmek ve politika yapıcılara yardımcı olabilmek için teknolojik gelişmeyi ekonomik istihbarat sayesinde sağlıyor. Devletler giderek artan oranda belli sektörler ve belli firmalar düzeyinde istihbarat toplamaya yöneliyor. Bu yolla da ekonomik casusluk, ekonomik bilginin açık halde elde edilmesi ve devletlerin firmalarını rekabet edebilir seviyeye getirmesi için popüler bir araç haline geldi. Birçok devletin ekonomik istihbarat için bu derece kaynak aktarması bu alanın ne kadar karlı olduğunun da bir göstergesidir. Ancak ekonomik istihbarat, ticareti bozabilir ve bilim üstlerini aşındırabilir çünkü yatırımın getirisinin ve inovasyonun teşvikini yok eder (Schweizer, 1996: 12).

Ekonomik istihbaratın ekonomik güvenlik yoluyla ulusal güvenliğe ve ekonomik refaha yaptığı etki düşünüldüğünde ekonomik istihbaratın ülke çıkarları için doğruluğu piyasa serbestliğinden bağımsız olarak zorunluluk arz etmektedir. Örnek vermek gerekirse serbest piyasa mekanizması müdahaleyi kabul etmez. Piyasa da faaliyet gösteren tüm roket firmaları eşit şartlarda rekabet etmektedir. Devletin ekonomik istihbarat yoluyla elde ettiği stratejik öneme sahip bilginin bu firmalar içinden herhangi birisine verilmesi piyasa işleyişine ters düşmektedir ancak ulusal menfaatler göz önüne alındığında ise mevcut durumun getirisinin piyasa bozukluğundan daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Dünya piyasasında tekel durumda olan ileri teknoloji X firması hem pazara hem üretime hâkim durumdadır. Piyasaya girmeye çalışan Y firması ise teknolojik yenilik seviyesine ulaşamaması, piyasaya giriş zorluğu, maliyet yüksekliği nedeniyle dünya pazarına açılmamaktadır. Bu durumda piyasadaki tüm satışı X firması yapmaktadır. Ancak Y firmasının ekonomik istihbarat faaliyetleri sonucu X firmasının teknoloji ve üretim tekniklerini öğrenmesi sonrası maliyetleri düşürüp Pazar payı elde etmesi öngörülmektedir. Üretimi artırıp satış yapabilen Y firması da artık uluslararası pazardan pay almaya başlayacaktır.

Ekonomik istihbarat devlet ve özel girişimlerin gelişmesi için ihtiyaç duyulan ve gerekli olan doğru seçimin yapılmasına yardımcı olan “bilgi döngüsü”nü incelerken küresel rekabet ortamının barındırdığı karmaşaya rağmen karar verme mekanizmasındaki beceriye de sahiptir (Bonucci, 2017: 2). Ekonomik istihbarata olan ilginin temelinde yatan şey dünya genelinde sanayi politikasının var olan önemidir. Bilgi, küresel ekonominin hayati bir varlığıdır ve ulusal ve uluslararası düzeyde korunma sağlanmadığı takdirde ekonomik casusluğa karşı dirençsiz durumda olacaktır (Nasheri, 2005: 170). ABD resmi kanalları da aynı görüştedir ve ekonomik istihbaratı ulusal güvenlik meselesi olarak görmektedir. ABD’ye göre “Ekonomik casusluk, ulusun ekonomik refahının hayati ulusal çıkarlarına karşı bir ulusal güvenlik tehdididir.”

Ekonomik rakipler için en önemli ekonomik istihbarat desteği kaynağa erişim ve pazara erişim noktasında önem kazanmaktadır. Kritik altyapı ve teknolojiyle birlikte bu iki unsur ulusal güvenlik için giderek daha da hayati olmaya başladı. Ancak kaynaklara erişim rekabeti her geçen gün artıyor. Petrol ve su gibi geleneksel olarak önemli olan kaynaklarla birlikte nadir toprak metalleri gibi karanlık materyaller de ekonomik rekabet edebilirliğin kilit bileşenleri haline gelmekte ve ekonomik istihbaratın hedefi olmaktadır. Bu materyallerin tamamı ve bunlara erişim de ekonomik güvenlik tehdidini oluşturmaktadır (Walker, 2011: 12).

Finansal piyasalara bakıldığında ise finansal şirketler tarafından yapılan kurumsal casusluk sayesinde finansal piyasaların en güçlü ve varlıklı yatırımcılarının eline geçmesi halinde söz konusu kişilerin çok büyük finansal kazançlar elde etmesine sebep olur. Bu durum piyasa ekonomisine zarar vermekte ve piyasa

katılımcılarının sistemin kendilerine karşı kullanıldığını düşündürür ancak piyasalar, küçük ve büyük olsun tüm aktörlerin güven duyduğu ortamlarda iyi çalışırlar (Javers, 2011: 59).

Amerika Ulusal Karşı İstihbarat ve Güvenlik Merkezi 2018 yılında hazırlamış olduğu raporda, yabancı ülkelerin Amerika ya yönelik ekonomik istihbarat faaliyetlerinin odak noktasını göstermiştir. Bu açıklama her ne kadar kendi ülkeleri özelinde maruz kaldıkları noktaları belirtse de Amerika'nın öncü teknolojisi göz önüne alındığında hem ekonomik olarak hem de ekonomik istihbarat alanında geri kalmış devletlere odaklanması gereken ekonomik alanları göstermektedir.

Ekonomik casusluğun en önemli noktalarından birisi küresel ticaretin en değerli bileşeni olan fikri mülkiyet haklarını tehdit ediyor olmasıdır. En Yaygın haliyle patentler, markalar ve telif hakkı şeklinde olan bu yasal haklar, ortaya koymuş olduğu yeniliğin yanında mucidinin ahlaki ve ekonomik haklarını da korur. Fikri mülkiyetin bir parçası olan sınai mülkiyet ise icatlara ve endüstriyel tasarımlara karşı hukuki koruma sağlar. FBI ise ticari sırrı şu şekilde tanımlamaktadır; *“Ticari sırlar, desenler, planlar, derlemeler, program cihazları, formüller, tasarımlar, prototipler, yöntemler, teknikler, işlemler, prosedürler, programlar veya kodlar dâhil olmak üzere finansal, ticari, bilimsel, teknik, ekonomik veya mühendislik bilgilerinin her türlü şekli ve türüdür. Maddi veya manevi olup olmadığı ve mal sahibinin korunması için makul önlemler almış olması halinde fiziksel, elektronik, grafiksel, fotografik veya yazılı olarak saklanması, bunlara uyulması veya bunlara ev sahipliği yapılması ve genel olarak halk tarafından bilinmemekten bağımsız bir ekonomik değeri olan şeylerdir.”* (Investigation, Department of Justice Federal Bureau of: 2).

Ticari sır; patentler, planlar, derlemeler, program araçları, formüller, tasarımlar, prototip yöntemleri, teknik dahil tüm mali, ticari, bilimsel, teknik, ekonomik veya mühendislik bilgilerini ifade eder (Spencer, 1998: 311). Firmalara sağlanan ihracat sübvansiyonları söz konusu firmalar için casusluğun marjinal faydasına katkı sağlar ve en optimum casusluk seviyesini artırır. Bu nedenle casusluk ile ihracat sübvansiyonu tamamlayıcı birer politikadır. Casusluk yerli firmaların marjinal maliyetini düşürdüğü ve küresel pazarda karını artırdığı sürece başarılı olmuş demektir.

İki farklı ve gizli teknolojiyle benzer ürün üreten iki firmanın karşılıklı olarak casusluk yaptığını varsayalım. X firması eğer başarılı olursa küresel Pazar payı Y firmasından X firmasına geçer, eğer Y firması başarılı olursa Pazar payı X firmasından Y firmasına geçer. Her ikisinin başarısızlığı durumunda pazar ekonomik casusluktan etkilenmez ancak her ikisi başarılı olursa eğer stratejik etki zıt yönlü çalışır ve bu durumda üretim maliyetleri devreye girer. Maliyetlerinde düşüş olan firma daha çok kazanç sağlayacağı bir ortam elde eder. Bu nedenle casusluğun beklenen getiri düzeyini en üst düzeyde sağlayacak yatırım alanının tespit edilmesi gerekmektedir.

Ekonomik istihbarat yapım süreci de tüm istihbarat yapım süreçlerinde olduğu gibi istihbarat çarkı şeklinde çalışmaktadır. Hem açık kaynaktan hem de insan kaynağı kullanılarak sürpriz etkiye sahip gizli bilgiler elde edilir. Elde edilen bilgiler işlenerek teknolojik, finansal gibi farklı kategorilerde sınıflandırılarak anlamlı bilgiler haline getirilir. Daha sonra işlenmiş bilgiler müşterilere dağıtılır ve vaktinde karar alınması, yeni ihtiyaçların ortaya çıkarılması, yeni stratejik planların kararının verilmesi aşamasına geçilir. Son olarak da bu aşamaya gelene kadar olan basamakların güvenliğinin sağlanmış olduğundan emin olunur (Clerc, 1997: 306).

Ekonomik istihbaratın temel kaynakları önem sırasına göre, açık kaynaklar, açık raporlama ve gizli raporlamadır. Açık kaynaklar, resmi istatistikler, gazete, radyo, ticari yayınlar, Uluslararası Para Fonu (IMF) ülke çalışmaları gibi kaynaklardır. Sınıflandırılmamış kaynaklar ise ekonomik analizin temelini oluşturur ve sınıflandırmanın yorumlanması ve genel görünüme uygunluğunun temelini oluşturur. Verilerin birçoğu gazeteler, elektronik medya, kitaplar ve internet gibi açık kaynaklardan elde edilebilir. Sınırlanmış veriler arasında finansal bilgiler, üretim süreçleri, müşteri listeleri ve işletme dışındaki kişilerle paylaşılmayan diğer bilgiler bulunur. Ekonomik istihbarat çoğunlukla açık kaynaklara dayalı olduğu için özellikle internet üzerinden ulaşılabilen bilginin sayısal çokluğu göz önünde bulundurulduğunda hem meşru hem de vazgeçilmezdir. Hırsızlık, rüşvet veya zorlama yoluyla bilgi edinilmesini içeren faaliyetler yasa dışıdır ve ekonomik casusluk olarak tanımlanır. İnternet, rekabetçi istihbarat toplanmasını oldukça kolay ve etkili hale getirmiştir (Nasheri, 2005: 74).

Gizli bilgiler, yabancı hükümetlerin bilgisi veya rızası olmadan elde edilen verilerdir. Uydulardan ele geçirilenler veya Amerika Birleşik Devletleri tarafından kullanılan yabancı bir ülke tarafından çalınan sırlardan oluşabilir. Bu tür bilgiler, hükümet ofislerinden akan günlük ekonomik istihbarat akışına çok nadiren katkıda bulunur ancak çok işe yarayan stratejik bilgiler sunması da olasıdır (Zelikow, 1997: 172).

Bazı ülkeler, casusluk yapmak için büyük kuruluşlar veya istihbarat ajansları ile birlikte çalışırken bazı devletler ise bireylerle çalışıyor. Casusluk faaliyeti yapılırken izlediği yöntemler arasında; fuarları incelemek, internet sitelerini incelemek, düzenleyici kurumlarla yapılan başvuruları incelemek, havayolu seyahatlerinde dinleme yapmak, fabrika üretim yerinin ve ofisleri fotoğraflamak, internet taraması ve veri madenciliği yapmak. Bunlarla birlikte dizüstü bilgisayarları çalmak, gözetleme ekipmanı kullanarak yakındaki bir yerden bilgisayar monitörlerine girmek, rakiplerin mahkeme duruşmalarına katılmak ve çöp imha makinelerinden çöp avı dalışı yapmak yöntemleri arasındadır (Nasheri, 2005: 8).

Potter, bilgiye erişimi dört ayrı kategoride tanımlayarak ekonomik istihbaratı yoğunluk alanına göre değerlendirmektedir (Potter, 1998: 25);

- a. Birincil ve ikincil ekonomik istihbarat (yeşil ve sarı alanlar), açık kaynaktan elde edilen istatistikler, veriler, düşünce kuruluşlarından, üniversite araştırma merkezlerinden, kütüphanelerden, medyadan, ticari derneklerden elde edilen bilgilerdir. İki seviye arasındaki temel fark kamusal alandan ekonomik bilginin elde edilme kolaylığıdır.
- b. Taktik ekonomik istihbarat (kırmızı alan), daha hassas ve ayrıcalıklı bilgi kaynağından beslenir. Müşteri anketleri, kişisel temaslar, uzman kişi sempozyumları yeşil ve sarı alana göre daha az açıklığa sahip bilgi kaynaklarıdır. Üretim, satış, personel, Ar-Ge raporları sınıflandırılır ve “gizli” bilgi olarak tutulur.
- c. Gizli ekonomik istihbarat (siyah alan), insan ya da teknik imkânlarla elde edilen gizli veya özel bilgilerin yasadışı elde edilmesidir.

4.2. Ekonomik İstihbarat Sistemindeki Modellerin Analizi

Ekonomik istihbarat, istihbarat sistemlerinin önemli bir parçası konumundadır. Genel hali ile ekonomik istihbarat sistemlerini ele almak gerekir ise ekonomik istihbarat sistemleri; analizlerin gerçekleştirilmesinde, modelleme yapılmasında, yapılandırma süreçlerinde ve strateji geliştirmede önemli kazanımlar sağlamaktadır. Genel bir çerçeve çizmek mümkün olmakla birlikte ekonomik istihbarat sistemlerinin ulusal ve bölgesel olarak farklı yapılarda bulunabileceklerinin göz ardı edilmemesi son derece önemlidir (Soylu, 2019: 60).

Ekonomik istihbarat sistemlerine bakıldığında Potter tarafından altı çizilen üç unsurun literatürde kabul gördüğü görülmektedir. Potter'ın ekonomik istihbarat sistemleri için üzerinde durduğu üç unsur şunlardır (Soylu, 2019: 60):

- a. Toplumsallığın değil bireyselliğin ön planda tutulduğu toplumlarda ekonomik büyümenin gerçekleştirilebilmesi adına şeffaflığa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tarz yapılarda ekonomik istihbarat sistemi şeffaflığın sağlanmasına katkı sağlamaktadır.
- b. Toplumsallığın ön planda tutulduğu toplumlarda ise kamu yatırımları toplumsal fayda adına yönlendirilmekte, özel yatırımlar teşvik edilmektedir. Bu tarz yapılarda ekonomik istihbarat sistemleri, kamunun özel sektöre bilgi sunması adına kazanımlar sağlamaktadır.
- c. Bu iki durumun dışındaki koşullarda yani kamu yatırımları ile özel yatırımların büyük bir uyum içerisinde olduğu ve piyasada liderlik rolü üstlenen bir tarafından olmadığı koşullarda ekonomik istihbarat sistemleri ideal koşula ulaşarak her iki tarafa da kazanımlar sağlamakta, bilgi akışı sunmaktadır.

Potter'a göre ülkelerin benimsemiş oldukları ekonomik istihbarat sistemlerinde devlet ile toplum arasındaki ilişki belirleyici olmaktadır. Öyle ki şeffaflığın yüksek olduğu, girişimciliğin desteklendiği, demokratik ve açık piyasa ekonomisine sahip ortamlarda ekonomik istihbarat sistemleri de ideal konuma gelmektedir. Bununla birlikte rekabetin düşük olduğu ve ülke ekonomisinin devlet yatırımlarına bağlı olduğu koşullarda şeffaflık azalmakta ve ekonomik istihbarat

sistemleri yeterli bilgiyi sunamaz hale gelmektedir. Bu da ihtiyaç duyulan bilgilere etik olmayan ve hatta yasa dışı yollarla ulaşılmasına neden olmaktadır. Bu gerçekler ışığında ülkelerin benimsemiş oldukları politikaların ve yönetim tarzlarının ekonomik istihbarat sistemleri üzerinde de belirleyici olduğundan söz etmek mümkündür (Potter 1998 :23).

4.2.1 Kanada Ekonomik İstihbarat Sistemi

Kanada, tercih etmiş olduğu ekonomik istihbarat sisteminde savunmacı bir yapıya odaklanmış durumdadır. Sahip oldukları sistem içerisinde bilgi alışverişi düşük seviyede olup, Potter'a göre birçok eksikliği bünyesinde barındırmaktadır. Kanada ekonomik istihbarat sistemine genel olarak bakıldığında milli güvenlik stratejisine sahip olmadığı görülmektedir. Bilgi alışverişinin düşük olması başlı başına bir yetersizliğe neden olurken, özel sektörün istihbarata gerekli önemi göstermemesi bir diğer eksiklik olarak ön plana çıkmaktadır (Miman, 2007: 122).

Kanada ekonomik istihbarat sisteminin mevcut yapısına bakıldığında ve tespit edilen eksiklikler doğrultusunda sistemin daha iyi bir seviyeye gelebilmesi adına getirilebilecek başlıca öneriler şunlardır :

- a. Ortak ekonomik çıkarlar sahip ülkeler ile etkileşime girilerek ortak paydanın arttığı bir ekonomik istihbarat sisteminin geliştirilmesi,
- b. Ulusal çıkarlar göz önüne alınarak bağımsız bir sistemin kurulması,
- c. Ortaklıkların artırılmasının yanı sıra rekabetin de desteklenmesi.

Bu öneriler doğrultusunda Kanada ekonomik istihbarat sisteminin bugün bulunduğu konumdan daha iyi bir seviyeye gelmesi muhtemel görünmektedir. Bununla birlikte dünya ekonomisinde önem kazanmaya devam eden Kanada'nın uluslararası arenada da gelişim göstermesi mümkün durmaktadır.

4.2.2 Fransa Ekonomik İstihbarat Sistemi

Fransa, ekonomik istihbarat konusuna en çok önem veren ülkelerden biri olup temel öncelikleri arasında bu konuya yer vermektedir. Henüz 1990'lı yılların başında yapılan çalışmalarla bu konunun üzerinde yoğun bir şekilde duran Fransa, oluşturduğu çalışma grupları ile birlikte ulusal ekonomik istihbarat sistemini

oluşturmak adına çaba sarf etmiştir. 1992–1994 yılları arasında yoğunlaşan çalışmalar sonucunda genel bir çerçeve ortaya çıkarken, 1995 yılında yayımlanan kararname ile birlikte yapılan çalışmalar resmiyet kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren yaklaşık yarım asırdır süre gelen ekonomide kamu hakimiyetinin geliştirilmeye çalışılan sistem ile birlikte kırılmasına ve rekabetin arttırılmasına özen gösterilmiştir. Nitekim 1995 yılında kurulan Rekabet ve Ekonomik Güvenlik Komitesi de bu çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Valeriu, 2013: 189).

Fransa, ekonomik istihbarat konusuna ulusal düzeyde önem vermiş ve verdiği bu önemi oluşturduğu komiteye seçtiği üyelerle de göstermiştir. Öyle ki komite Başbakan tarafından oluşturulurken komitenin başkanlığını Ekonomi ve Mali İşler Bakanlığı üstlenmiştir. Komiteyi oluşturan diğer üyeler de yine üst düzey mercilerden tercih edilmiştir. Komitenin temel amacı ulusal ekonomik güvenlik ve ulusal ekonomik rekabet adına analizlerde bulunmak ve bu analizleri raporlayarak başbakana sunmak olmuştur. Atılan bu adım ile birlikte Fransa, ekonomik istihbarat konusuna verdiği önemi ortaya koymanın yanı sıra bu çabanın beraberinde getireceği faydalara ilişkin farkındalığını da göstermiştir. Nitekim oluşturulan komite ve raporlama sistemi ile birlikte çeşitli eylem planları da geliştirilmiştir. Bu eylem planlarının başlıcaları şunlardır (Valeriu, 2013: 190):

- a. KOBİ'lerin ihtiyaçlarını dikkate alarak bilgi akışının KOBİ'lere ulaştırılmasını sağlamak ve gerekli görülmesi halinde kamu kaynaklarını KOBİ'lere yönlendirmek,
- b. Üst düzey iletişimin ve koordinasyonun sağlanması adına kamu sektörü ile özel sektör arasındaki etkileşimi arttırmak,
- c. Ekonomik istihbarat yaklaşımına akademik bakış açısını geliştirmek adına üniversite bölümleri oluşturmak ve öğrenciler yetiştirmek. Bununla birlikte eğitim programlarını arttırarak sektör içerisinde eğitim olanakları sunmak. Nitekim bu eylem planı doğrultusunda 1995 yılı içerisinde 300 şirkette eğitim programları oluşturulmuştur.

Fransa'nın yaklaşık 30 yıla dayanan ekonomik istihbarat sistemi girişimlerine bakıldığında sistemin önemli faydalar sağladığı ve çeyrek asrı aşkın süre içerisinde

ülkenin ekonomik gelişimde pay sahibi olduğu görülmektedir. Yapılan teknolojik atılımlar ile birlikte ulusal ekonomide önemli gelişimler sağlanırken savunma sanayisi alanında da kayda değer adımlar atılmıştır. Milli bir mesele olarak üzerinde durulan ekonomik istihbarat sisteminin meyvelerini verdiği görülürken Fransa'nın bu kararlı duruşundan geri adım atmadığı ve değişen koşullara rağmen verdiği önemi koruduğu görülmektedir. Yaşanan teknolojik gelişmelere ve değişen küresel koşullara karşın sistemi güncel tutarak bugün dahi fayda sağlandığı gözlemlenmektedir. Dönemsel ihtiyaçlara bağlı olarak yön verilen sistemde Fransa dünya genelinde önemli örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.3 Almanya Ekonomik istihbarat sistemi

Almanya, ekonomik istihbarat konusuna neredeyse tüm ülkelerden önce önem vermiş ve 19. yüzyılın sonlarında üzerinde durmaya başlamıştır. Ülkenin ekonomik seviyesini yukarıya çekmek adına yapılan çalışmalarla birlikte modern Alman sanayisinin temelleri oluşturulmaya başlanmıştır (Çıtak, 2016: 215).

İki yüzyılı aşkın sürenin sonunda Almanya'nın bugünkü ekonomik istihbarat sistemine bakıldığında bazı yönlerden savunmacı bazı yönlerden ise saldırgan bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ortak bir anlayışına sahip olunan sistemde ulusal çıkarlar ön planda tutulmaktadır. Bununla birlikte Fransa'daki sistemin aksine ekonomik istihbarat yönetimdeki sorumluluğun büyük bir kısmı holdinglere yüklenilmiş durumdadır. Yine de devletin ekonomik istihbarat sisteminin merkezinde yer aldığından söz etmekte de fayda vardır. Devlet daha çok teşvik edici ve yönlendirici pozisyonunda yer alırken aynı zamanda bir denetçi gibi konumlanıp gerekli durumlarda müdahalelerde de bulunmaktadır. Bilgilerin toplanması ve toplanan bilgilerin ilgili mercilere dağıtılması sorumluluğu ticaret odalarına verilirken bu sayede yerel yönetimlerin ve özel sektör temsilcilerinin de süreci dahil edilmesinin önü açılmış olmaktadır. Bu durum birçok önde gelen ülkenin aksi bir durum olup profesyonelliğin dışına çıkılarak çok sesli bir ortamın sağlanmasını mümkün hale getirmektedir (Bowers, 2009: 15).

4.2.4 Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi

Japon EİS'yi, bilgiyi hedeflerine ulaşmada bir araç olarak kullanmıştır. Bu sayede sanayileşmiş ülkeler listesinde üst sıralarda yer almaktadır. Anglosakson ülkelerinin aksine Japonya bilgiyi bireysel kaynaklar haline getirmekten kaçınmış bunun yerine kolektif bir hale getirip kullanmıştır. Ekonomik istihbarat stratejisinde Japonlar son derece tehditkâr bir güce sahiptir. Bilgi, yoğun şekilde saldırgan bir endüstriyel kalkınma stratejisi halini almıştır. Ayrıca Japonlar geçmiş yüzyıldan bu yana rakip olarak gördükleri ülkeler tarafınca kazanılmış bilgiye erişim sağlayıp, kendi faaliyetlerinde rehber olarak görmüştür. Bununla beraber gizlilikte hayati önem taşımakta ve ülkeleri adına stratejik öneminin yüksek olduğu düşünülen hususların anlaşılır ve net şekilde tanımlanmışlardır. Ayrıca ekonomiye kültürel açıdan yaklaşımları, bu bağlamda oluşturdukları felsefeleri ise iyinin en iyisi olmak için mücadele etmektir. Bu felsefe “dontotsu” felsefesinden gelmektedir. Japonlar bu felsefe etrafında hedeflerine ulaşmaya çabalamışlardır. Bunun yanı sıra uluslararası şirketlerle iş birliği içinde olan büyük Japon şirketleri MITI'den de farklı olarak bağımsız ekonomik istihbarat birimlerini de oluşturabilmektedirler (Yücelik, 2015: 46).

Japon EİS'nin temelini göz önüne alırsak tehditkâr odaklı ekonomik istihbarat modelinden vazgeçmeyen teknolojiye, endüstriyele ve ticari stratejilerine dayandığını görebiliriz. Japon EİS'nin yapısını ele alırsak devlet ve özel sektör ekonomisinin birbirinden bağımsız olamayacağını, bu yüzden bunları birbirine bağlayan yüksek merkezîyetçiliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz (Potter, 1998: 57).

Bu merkezîyetçiliğin sektörde randımanı sağladığı düşünülmektedir. Martre, ise Japonların bilgiyi bu denli stratejik olarak kullanmalarındaki en temel özellikleri şu şekilde açıklamıştır; küresel ve yerel piyasaları benimseme, kültürel alanı sayesinde milli piyasaları ele geçirme, uzun vadeli hedefler yönelik adımlar atması, uluslararası Japon şirketlerin stratejilerini ile milli stratejiler ile birleştirip, bilginin daha özverili bir şekilde paylaşılması (Potter, 1998: 57).

EİS modelini detaylı bir şekilde incelersek iktidar ve iktidar dışı ekonomik istihbarat birimlerinin tamamını barındıran dengeli bir sistemi sunmaktadır. Japonya'daki ekonomik ve politik gelişmelerin aslında politikacıların ve iş

adamlarının yakın iş birliklerini beraberinde getirmesidir. Japonlar EİS'yi milli ekonomik istihbaratın yayılması hedefi için devlet ve özel sektörü birbiri ile bir bütün olarak görür. Bunu da sistemin merkezine yerleştirir.

4.2.5 İngiltere Ekonomik İstihbarat Sistemi

İngiltere EİS'yi, ekonomide güven ve yurttaşlarının yaşam kalitesini korumak ve devamlılığını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. EİS'yi bizzat İngiliz hükümeti kontrol altında tutar.. İngiliz İstihbarat Servisi (Secret Intelligence Service–SIS) karşı istihbarat departmanı olan MI-5 ve istihbarat departmanı MI-6'dan oluşmaktadır. Bu birimlerin yapmış ve yapacağı tüm çalışmalar gizlidir ve kesinlikle fazla bilgiyi paylaşmazlar. İstihbarat servisinin asıl amaç ve hedefi ekonomik alanda istihbarattır. MI-6 aktif olarak ekonomik ve teknolojik bilgileri toplamaya başladıktan sonra 1984'te Finans Bakanı P.Midlton, ticari ve ekonomik bilgi toplayabilmesi için MI-6'ya bütçe ayırmayı başarmıştır. Finans bakan yardımcısı MI-6'nın finansal ve ticari bilgi toplama faaliyetlerini kontrol ederken, Dış Ekonomik İstihbarat Komitesi istihbarat teşkilatının tüm ekonomik istihbarat faaliyetlerini kontrol etmektedir (Morrison, 2014: 576).

İngiliz sistemi, daha saldırgan ve tehditkar bir ekonomik istihbarat modeli benimsemiştir. Finans kuruluşlarının ve sigorta şirketlerinin büyük patronlar olduğu İngiltere ekonomisi, devlet ve özel sektör ekonomik istihbaratı arasında orta seviyede bir ilişki geliştirmeyi desteklemiştir. Bu açıdan ekonomik güvenliğin özel sektör kuruluşları açısından da büyük önem taşıdığı görülmektedir (Yücelik, 2015: 49).

4.2.6 Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik İstihbarat Sistemi

Almanya ve Japonya EİS'in aksine Amerika, kolektif kültürün sağladığı verimlilikten ve uzak bir yapı oluşturmuştur. Ve bu da bireyselliği ön planda tutan siyasi ve ekonomik sisteme, devlet ve işletmeler arasındaki sinerjinin eksikliğine bağlanmaktadır. Amerikan holdinglerinde uzun vadeli kar söz konusu değildir. Japon holdinglerinden bu yönüyle de ayrılmaktadır. ABD holdingleri uzun soluklu değildir, iş birlikleri ve ortaklıkları tamamıyla kısa vadeli kar amacına odaklanmıştır. İç pazarında oldukça yoğun bir rekabetle meşgul olmaları, rekabetçi istihbaratı ikinci

plana atılmasına sebep olmuştur. Özellikle Japonya ve yeni sanayileşen ülkelere karşı rekabet konusunda stratejik körlük yaratmıştır (Bayman, 2013: 3).

1980'lerin sonunda Amerika'nın özellikle Japonlar ile olan rekabet yarışında gerilediği söz konusu olunca, ülkenin ekonomik istihbarat sisteminde yeniden yapılanmalara ve revizelere gidilmiştir. Dönemin başkanı Clinton yönetimi Amerika'nın karşılaştığı bu ekonomik zorlukları aşmaya çalışmak için milli güvenlik, ekonomi ve iç işleri ilişkisi üzerine raporlar hazırlayıp bu raporları başkana da sunacak Ulusal Ekonomik Konseyinin kurulması gerekliliğini dile getirmişlerdi. Buradaki amaç ekonomik istihbarat kaynaklarını ve çeşitli istihbarat toplama kanallarını bürokrasi içine bir bütün olarak alıp organize etme ve kontrol altına alma isteği olmuştur. Çünkü özel sektör ekonomik istihbarat piyasası, EİS'de yönetsel bir rol üstlenememişti. 1993 yılında da Ulusal İhracat Stratejisi kurulmuştur. Amaç işletmelerin ihtiyaçları ile yerel, ulusal ve uluslararası görevlerde bulunan idarecilerin faaliyetleri arasında koordinasyonu sağlayarak, işletmelerin bilgi erişimine izin veren yeni bir ağ oluşturulmasına zemin hazırlanması olmuştur (Bayman, 2013: 4).

Rekabetçi istihbaratın da gelişmesini destekleyen endüstriyel firmalar, bankalar, sigorta şirketleri EİS'nin merkezindedir. Sistem küçük ve orta ölçekli şirketlerin ekonomik güvenliğini desteklemeyi teşvik etmemektedir. Bu bağlamda devletin ekonomik istihbarat teşkilatı kaynaklarını bu küçük ve orta ölçekli şirketlere de iletecek şekilde dağıtması beklenmektedir (Yücelik, 2015: 50).

4.2.7 Hindistan Ekonomik İstihbarat Sistemi

Hindistan'da Merkezi Ekonomik İstihbarat Bürosu CEIC (Central Economic Intelligence Bureau) 1985 yılında kurulmuştur. Olası bir ekonomik suç veyahut yaşanacak bir ihlal durumu söz konusu olur ise organlar arasında etkileşim ve koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu yapı, ekonomik istihbaratta kilit rol üstlenmektedir. Ekonomik istihbarat konularında Hazine Bakanlığı ve Araştırma Analizleri Kanadı RAW (Research and Analysis Wing), Merkezi Soruşturma Bürosu CBI (Central Bureau of Investigation) gibi diğer kurumlar arasında bilgi alış verişini, paylaşımını ele almaktadır. Daha çok ekonomik suçlar, vergi kaçırma, kaçakçılıkla mücadele konularının haricinde uluslararası ticari işlemlerde diğer ülkelerin gümrük ofisleri ile yaşanan anlaşmazlık konuları ele alınmaktadır (Asker, 2013:25).

Ekonomik suçları ele alan istihbarat birimleri arasında koordinasyonu gerçekleştirmek amacıyla Maliye Bakanlığına bağlı olarak Ekonomik İstihbarat Meclisi ve 18 Bölgesel Ekonomik İstihbarat Komiteleri kurulmuştur. Ekonomik suçlarla mücadele ve strateji oluşturulması, Finans Bakanlığına bağlı çalışan idari birimler arasında koordinasyonun sağlanması, özellikle yasalardaki suçu önlemeye yönelik yetersizliğe sebep olan boşlukları tespit edip değişiklik yapılması gerektiğine dair görüş bildirme, önemli ekonomik suçlarla ilgili istihbarat değişimi sağlama, vergi kaçırma ve kara para aklama ile mücadele gibi konular öncelikli görevleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Yücelik, 2015: 52).

4.2.8. Rusya Ekonomik İstihbarat Sistemi

Siyasi tarihinde 20. yüzyılda yaşanan değişimler, 1980'lerin sonundan itibaren siyasi sistemin dağılarak yeni bir rejime geçilmesi Rus istihbarat teşkilatı için de adeta kırılma noktası olmuştur (Asker, 2013: 29). Sovyet Rusya'da istihbarat faaliyetlerinden KGB (Devlet Güvenlik Komitesi) sorumlu iken Rusya Federasyonu'nda SVR (Rus Dış İstihbarat Servisi) bu komitenin yerini almıştır. Soğuk Savaş döneminde KGB'nin yürüttüğü ekonomik istihbarat faaliyetleri yalnızca askeri endüstriyi geliştirmeye yönelik değildir, küçülen Sovyet ekonomisini toparlamak ve Batı ekonomileriyle arada oluşan devasa farkı kapatmak da diğer hedefler arasındadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde Batı Bloğunun Doğu Bloğuna göre refah seviyesi, teknoloji ve sanayide üstün olması başta SSCB olmak üzere Doğu Bloku istihbarat servislerini çeşitli ekonomik ve endüstriyel casusluk faaliyetlerine yönelmesine sebep olmuştur. Sovyet Rusya döneminde kurulan Askeri-Endüstriyel Komisyon teknolojik ve bilimsel istihbaratın toplanmasında koordine görevini üstlenmiştir. Bunun haricinde KGB bünyesinde 1970'lerde bir başka birim kurulmuştur. Kurulan bu birimin adı ise "Directorate-X" Bu birimin görevi ise Amerikan teknolojisinin ele geçirmektir (Konstantopoulos, 2010: 17).

Bir dönem KGB Başkanlığını yürüten Kuruçkov'un, bilimsel ve teknik istihbaratın kendi endüstrileri için son derece yararlı olacağını dile getirmiştir. Bunun yanı sıra V.I.Petrov (kod adı Farewell) adlı bir Fransız ajanı, Sovyet Rusya'nın Batılı ülkelere yönelik planlarını açığa çıkarmıştır. Ortaya çıkan Farewell Belgelerine göre

Rus istihbaratının sadece 1980’de 5456 adet teknolojik modeli ele geçirdiği anlaşılmıştır (Richelson, 1995: 377).

Rus istihbarat servisi Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel rekabete uyum sağlamak amacıyla ekonomik istihbarata öncelik vermeye başlamıştır. Bu kapsamda 1992 yılında SVR, askeri istihbaratın yerine ekonomik istihbarat toplanmasına öncelik vermiştir. Bu konudaki analizine yönelik değişiklikler gerçekleştirmiştir. Ayrıca 1995’te Rus istihbarat servisinin görevlerini belirleyen bir yasa çıkarılmıştır. Yasaya göre Rus istihbarat servisinin ekonomik istihbarata yönelik görevleri arasında geçmişte Sovyet Rusya’ya bağlı ülkelerin Rusya’ya entegre edilmesi, ekonomik güvenlik kapsamında dış tehditleri bertaraf etme, Rus ekonomisindeki yabancı etkinin tahmini, yeni dış yatırımları çekmek için Rus hükümetine yardım etme, kara para aklama, vergi kaçakçılığı ve suç örgütleriyle mücadele bulunmaktadır. Federal Güvenlik Servisi (FSB)’nin içerisinde Ekonomik Güvenlik birimi bulunmakta olup Teknik ve İhracat Denetimi Federal Birimi ülkedeki güvenlik sistemini oluşturan kurumlardandır (Asker, 2013: 33 40).

SVR’nin açık bir biçimde ekonomik istihbarata dönük görevlerinden Devlet Başkanı Putin, 2004 ve 2007 yıllarında yaptığı açıklamalarda bahsetmiştir (Konstantopoulos, 2010: 22-23).

SSCB’nin çöküşü sonrasında ve liberalleşme süreciyle başladı. Bu süreç beraberinde oligarkların kendi ekonomik güvenliklerini ön plana almasını getirmiştir. Bu sebepten ülkede özel bilgi pazarı oluşmaya başlamıştır. Neticede bu durum Rusya Federasyonu’nun hâlihazırda bir geçiş ekonomisine sahip olmasına, devlet istihbarat sisteminin yanı sıra özel bilgi pazarından oluşan iki parçalı bir ekonomik istihbarat sistemi oluşmasına neden olmuştur. Rus ekonomik istihbarat sistemi, âdem-i merkeziyetçi bir görünüm sergilemektedir, araştırma kuruluşları, askeri-endüstriyel kompleks, lobiler ve özel teşebbüsler arasındaki kalıcı olmayan bağlar sistemin verimliliğini düşürmektedir. Bu sebeple ekonomik istihbarat sisteminin alacağı yön de net değildir. RF, geçmişten gelen devlet istihbaratı kültürü/tecrübesi ile özel bilgi pazarı arasında sıkı bir koordinasyon kurmak suretiyle etkin bir sistem oluşturabilir ve bu da Rus ekonomisindeki dönüşümü de hızlandırabilir (Doğan, 2018: 49-50).

4.1.9. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İstihbarat Sistemi

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) belki de diğerlerine nazaran çok daha fazla ekonomik bilgiye sahip olmak ve küresel ekonomik genişlemesini sürdürme çabalarını hedefleri arasında ilk sırada tutmak istiyor. Bu çerçevede “qing bao (bilgi toplama)” kavramına önem vermiştir. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), devletin bilimsel ve teknik dokümantasyon merkezleri ağını oluşturmak için 1956 yılında Çin Bilimsel ve Teknik Bilgi Kurumu (ISTIC)’nu kurmuştur. Bu kurumda 1958’e kadar 33 devlet ve 35 bölgesel kuruluş görev yapmıştır Çin Ulusal Güvenlik Bakanlığı ülkenin en önemli stratejik istihbarat servisi olup iç ve dış görevleri bulunmaktadır. Bakanlık, ağırlıklı olarak endüstriyel istihbaratta araştırma, casusluk, karşı casusluk, operasyonel faaliyetlerde bulunmaktadır. Bakanlığın 8. bürosu “Ekonomik Ofis” 10. bürosu ise bilim ve teknoloji olarak adlandırılmıştır. Ekonomik istihbarat toplanmasında kritik bir öneme sahip olan diğer bakanlık ise ticaret bakanlığıdır. Bu kapsamda ticaret bakanlığı güvenlik bakanlığı ile koordineli çalışmaktadır.(Aranes 2014 :22).

ÇHC’nin, ekonomik istihbarat sistemini incelediğimizde aşağıda sonuçların varlığından bahsedebiliriz;

- a. Patent ve telif hakları gibi somut olmayan değerlere ulaşmaya odaklanması,
- b. Küresel çaptaki şirketlerle çalışarak onlara teknoloji ve hizmet satan Çinli çok uluslu şirketlerin yönetici ağını barındırması,
- c. Siber güvenlik konusunda uzman eğitim seviyesinde kişilerle ve kuruluşlarla çalışması,
- d. Stratejik endüstrilerin korunmasına yönelik hizmetlerinin kullanımı ve gerekli bilgilere sahip olunması

Küresel ekonomi de rekabette lider olmaya çalışan ÇHC’nin ekonomik istihbarat elde etmek amacıyla siber casusluğa her geçen gün daha fazla başvurmaktadır. Bu gerçek yadsınamaz. ÇHC, inovasyonu kendi ekonomik büyümesini tamamlamak amacıyla gereken bilgileri siber yollarla ele geçirme çabasına girişmiştir. Birçok devlet kendilerine yönelik yapılan ekonomik kayıplara sebep olan siber saldırılarda Çin Hükümeti’ni sorumlu tutmaktadır. ÇHC’nin siber

faaliyetleri ölçüde bir kısmı ise ABD'ye yöneliktir. Siber dünyadaki ABD-ÇHC ilişkisi, adeta Soğuk Savaş esnasında ABD-SSCB arasındaki rekabetin dijital savaşı olarak görülmektedir. 1999 yılında ABD Temsilciler Meclisi tarafından hazırlanan Cox Raporu'nda yabancı bilim ve teknoloji toplanmasında Çinli öğrenciler, bilim adamları, araştırmacılar ve Batı'ya giden diğer ziyaretçiler gibi profesyonel olmayanlar tarafından toplandığının belirtildiğini ifade etmektedir.

4.2 Ekonomik İstihbarat Biriminin Temel Bileşenleri

4.2.1 Organizasyonel Yapı

Hedeflenmiş istihbarat ekonomik modeli göz önüne alındığında hem özel sektör temsilcilerince hem de devlete bağlı kuruluşlara yönelik ekonomik istihbarat toplama görevine sahip bir sistem olduğu görülmektedir. Bu ayrımları dikkate alacak olursak, o ülkede bireyselliğin varoluşu, bilgi paylaşım geleneğinin minimum olması, devletçi ve yahut da kolektivist yaklaşımı ya da kamu ve özel sektörün beraber planladığı etkinlik ile biçimlendirilmektedir. Eğer herhangi bir şekilde bir ekonomik istihbarat modeli seçilse dahi o ülkenin ekonomik verilerinde üretim, bilimin ve teknolojinin ilerlemesi, ekonomik büyümenin de artmasına sebep olacaktır. Burada da tüm aktörlerin karşılığında görev ve yetkileri yasalarla belirlenmiş resmi bir kurumun varlığı aşikardır.

4.2.2 Fonksiyonel Yapı

Meydana gelen ekonomik istihbarat modelinde organizasyonel yapı biçimlendirildikten sonra bu düzenleme özelinde bulunan sorumluluk ve yetkiler açıkça ifade edilmelidir. Devletlerin makro ekonomik hedefleri doğrultusunda bilim ve teknolojiye dair yaşanan en güncel gelişmeler rehber edinerek bununla beraber özel sektörün gerekli gördüğü bilgiyi, istihbaratı sağlayabilecek şekilde stratejik yapıların oluşturulmalıdır. Ülke ekonomisinin zayıf noktaları analiz edilip önlenmesine katkı sağlayacak faaliyetler oluşturabilmek ve ekonomik gücü sağlayarak onu güvende tutacak çalışmalarda bulunmak son derece önemlidir. Ekonomik istihbarat teşkilatının yürütülmesi hususunda belirlenen çalışmalar ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- a. Stratejik önceliği belirlenmiş alanlarda bilimsel gelişmelerin izlenmesi, kontrol altına alınması veya eksikliklerin giderilmesi yolu ile takibinin yapılması
- b. İç ve dış piyasanın dinamiklerini ve küresel piyasalardaki değişen jeostratejik, ekonomik gelişmelerin izlenerek fırsat ve risklerin belirlenmesi,
- c. Bireysel ve kolektif stratejilerin tanımlanması
- d. Kararların hayata geçmesini sağlayacak politikaların oluşturulması.

4.2.3 Veri ve Bilgi Paylaşım Mekanizması

Öncelikle bir devlet ekonomi temelli istihbarat modelinde resmi merci olarak tanınacak bir sistem oluşturulmalıdır. Daha sonra ise oluşturulan bu mercinin görev ve sorumlulukları ve sınırları çizilip belirlenmelidir. Akabinde toplanacak bilgilerin hangi ekonomik oyuncular tarafından hangi ekonomik oyunculara, yapılacak paylaşımın bütününe veya bir parçasının, ne derecede paylaşılacağı açıkça ortaya konmalıdır. Bilginin elde edilmesi, sıralanması, değerlendirilmesi ve paylaşımıyla bilginin ekonomik değere dönüştüğü bu aşama istihbaratın en önemli noktalarından birisidir. Günümüzde gelişen teknoloji bilgi elde etme ve paylaşmayı oldukça kolaylaştırmaktadır. İstihbaratı elde etmekle sorumlu olan taraf ile talep eden taraf arasında bilgi akışı stratejik bir yapıya dönüştürülmelidir. Ekonomik istihbarat biriminin bilgi paylaşım ilkeleri belirlenmeli, kaynaklar ve yöntemlerin hangileri olacağı, hangi alanlarda ne şekilde arşivleneceği, uzman çevrelerce istihbarat değeri taşıdığı görüşüne varılan bilgilerin paylaşılması ve tüm bu sürecin güvenliğinin sağlanması gerekliliği, veri ve bilgi paylaşım sistemi açısından mutlak şartlardandır.

4.3. Türkiye’de Ekonomik İstihbarat ve Önemi

4.3.1. İdari Yapı

Bu çalışmada önerilen modelde ekonomik istihbarat odağında çalışacak Ekonomik İstihbarat Başkanlığı’nın (EİB) mikroekonomik ve makroekonomik istihbarat ana başlıkları altında yapılandırılması öngörülmektedir. Mikroekonomik İstihbarat departmanı altında sektörel bir yapılanmaya gidilerek tarım, sanayi, hizmet ve finans alt sektörlerinin odak noktası olan çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Makroekonomik İstihbarat departmanı altında da mikro departmanı ile koordineli şekilde bölgesel ve kurumsal çalışmalar yürütülecektir. Her departmanın kendi içinde teknik-saha birimlerinin yapılandırılmasıyla görev ve sorumluluk alanları net bir şekilde ayrılırken, birimler arasında iş birliği ve koordinasyonun da artırılması hedeflenmektedir.

Yeni dünya düzeninde ekonomik güvenlik sağlamak için ulusal kurumların gelişmesi gerekmektedir. Küreselleşmenin ekonomik büyüme ve ekonomik güvenlik üzerindeki olumsuz ve olumlu etkilerini belirlemede uluslararası ekonomiye ayak uyduran ve kurumsal bağlantısı olan yapılar merkezi öneme sahiptir (Nesadurai, 2004: 495).

ABD'nin istihbarat örgütü kurma başarısının arkasında olan ve kurumsallaşma sürecinde aşağıda belirtilen özelliklerin temel unsurlar olarak göz önüne alınması gerekmektedir;

- a. Misyon; halka hizmet ve görevin milletin güvenliğini sağlamak olması.
- b. Hakikat; Gerçeği elde et ve karar alıcılara bu gerçekliği sun.
- c. Yasallık; Anayasa ve yasalar çevresinde mahremiyete, medeni özgürlüklere ve insan haklarına bağlı çalışmak.
- d. Bütünlük; bütün eylemlerin İstihbarat Topluluğunu pozitif olarak yansıması.
- e. Sorumluluklar; kaynakları sağduyulu kullanmak millete karşı sorumluluk.
- f. Mükemmellik; Performansı ve mesleği sürekli olarak iyileştirmek, bilgileri sorumlu bir şekilde paylaşmak, meslektaşlarımızla işbirliği yapmak, yeni zorluklarla karşı yenilik ve çeviklik göstermek.
- g. Çeşitlilik; iş gücü çeşitliliği ve düşünce çeşitliliği

4.3.2. İnsan Kaynakları Yapısı

İdari yapısı teşkil edilen Ekonomik İstihbarat Başkanlığında görev, sorumluluk ve faaliyet ayırımında işgücü analizi gerçekleştirilerek personel ihtiyacı tespit edilir. İhtiyacın belirlenmesi, bilginin toplanması ve toplanan bilginin analiz edilmesi aşamalarını yürütecek personelin nitelik ve niceliğine karar verilir.

Birim faaliyetleri doğrudan idari yapı bünyesinde görevli personel ile diğer kurum ve kuruluşlarda görevli personel eliyle yürütülür. İdare kapsamında, ihtiyaç tespiti yapacak ve bilgiyi analiz edecek teknik bir birimle beraber bilgiyi toplayacak ve dağıtacak saha ekibine ihtiyaç duyulacaktır. Dolaylı personel de hâlihazırda bulunduğu yapı bünyesinde çalışmalarına devam ederken bilgi toplama faaliyetlerine destek olacaktır.

CIA, 1947 yılında Ulusal Güvenlik Yasasının kanunlaşmasından sonra ekonomik istihbarat birimini kurdu. Ekonomik istihbarat personeli de üniversitelerden, ekonomik araştırmalarda bulunan think-tank örgütlerinden ve ekonomik uzmanlardan oluşan sivil toplum kuruluşlarından seçildi. Bu dönemde CIA'nin ekonomik istihbarat biriminde çalışan akademisyenlerin sayısının tüm hükümet birimlerinde çalışan akademisyen sayısını geçmişti (Güldiken, 2006: 177).

Ekonomik istihbarat sadece bir istihbarat faaliyeti olmayıp aynı zamanda da ekonomik, teknik, bilimsel bir faaliyettir. Bu nedenle ekonomik istihbaratı gerçekleştirecek ve analiz edecek personelin, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik, Tıp, Kimya alanlarında lisans eğitimi almış personelden seçilmesi çalışmanın verimini artıracaktır.

İstihbarat teşkilatı içinde bu yapının kurulma nedeni; stratejik sürprizlerle karşı karşıya kalmamak, uzun dönem uzmanlık alanı oluşturmak, politika yapım sürecinde politikacıları desteklemek ve bilgi, ihtiyaç ve yöntemlerin gizliliğini korumaktır. Ekonomik İstihbarat Biriminin temel amacı, devletin ve milletin varlığını tehlikeye sokabilecek ekonomik tehditleri, olayları ve gelişmeleri takip etmektir (Lowenthal, 2009: 2).

Teknik Ekip stratejik sektörlerin belirlenmesi, kritik teknolojilerin izlenmesi, ekonomik güvenliği sağlamak üzere yerli unsurlarla korunacak alanların tespit edilmesi gibi ekonomik istihbaratın teknik araştırma boyutunu gerçekleştirecek ofis personelinden oluşmaktadır. Bu personel, sektörel bilgi ve deneyime sahip, teknik analiz kabiliyeti olan, ilgili üniversite bölümlerinden mezun, dikey uzmanlaşmaya sahip insan kaynağını barındırmaktadır.

Saha Ekibi teknik ekip çalışmalarını destekleyecek bilginin toplanması ve çalışmalar sonucunda elde edilen bulguları karşı istihbarat ve teknoloji temini gibi

amaçlarla kullanacak uygulama personelinden oluşmaktadır. Bu personel, yatay sektörel bilgiye sahip, özel sektör faaliyetlerinde rol alan veya akademik çalışmalarla iktisadi faaliyetler içinde yer alan, yatay uzmanlaşmaya sahip insan kaynağını barındırmaktadır.

4.3.3. Eğitim

Birim oluşturulurken ilk aşamada diğer kurum ve kuruluşlardan personel temin edilecektir. Ancak bu geçici durumun personel seçme ve eğitim faaliyetleriyle süreklilik arz edecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

- a. **Temel Eğitim:** Teknik ve saha ekipleri öncelikle temel ekonomik istihbarat eğitimine tabi tutulacaktır. Böylece kurum içinde ortak amaçlara yönelme, ortak dil kullanımı ve iş birliği geliştirme mümkün olacaktır.
- b. **Teknik Eğitim:** Politika belirleme ve teknik araştırmaları gerçekleştirecek birimin teknik kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla sektörel, iktisadî ve malî eğitime tabi tutulacaktır.
- c. **Saha Eğitimi:** Özellikle bilgi toplama ve karşı istihbarat çalışmalarını yürütmesi öngörülen saha personelinin haber toplama, işleme ile yayım ve kullanım aşamalarına yönelik eğitilmesi gerekmektedir. Söz konusu personelin eğitimi hizmet içi eğitimlerden oluşacaktır.
- d. **Dolaylı Personelin Eğitimi:** Özellikle yurtdışı teşkilatlarda görev alan kurum temsilcileri olmak üzere, bilgi toplama ve haber alma kaynağı olarak kullanılabilen kurum ve kuruluş temsilcilerinin genel oryantasyon eğitimlerinin bir parçası olarak ekonomik istihbarat araçlarının anlatılması yararlı olacaktır. Bu kapsamda, ekonomik istihbaratın tanımı, uygulamaları ve çalışma usullerine dair dolaylı personel bilgilendirilecektir. Böylece kurulması öngörülen yeni EİB'nin söz konusu dolaylı personelle iletişimi kolaylaşacak ve aynı amaç doğrultusunda iş birliği yapılabilir olacaktır.

4.3.4. Çalışma Usulleri

Ekonomik İstihbarat Başkanlığı tarafından istihbarat çarkının işletilmesi amacıyla görev tanımı çerçevesinde paydaşlarının belirlenmesi ve bu paydaşlarla iş ilişkilerinin tespit edilmesi gerekmektedir.

İstihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve yönlendirilmesi: İstihbarat ihtiyaçları kamunun yürütme organlarından gelebileceği gibi, EİB bünyesindeki teknik birim tarafından gerçekleştirilen analitik çalışmaların sonucundan da elde edilebilir. Bu kapsamda, yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanlığı tarafından uzun vadeli ekonomi politikaları da dikkate alınarak talep oluşturulacaktır. Benzer şekilde ilgili Bakanlıklar da faaliyet alanlarındaki ihtiyaçlarla ilgili taleplerinin Cumhurbaşkanlığının da uygun görmesiyle İstihbarat Teşkilatına iletacaktır. İhtiyaçların belirlenmesi kısmında orta ve uzun vadeli stratejik planlamanın yapılması Ekonomik İstihbaratın daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır (Javers, 2011: 56).

- a. **Haberlerin toplanması:** İhtiyaç duyulan istihbarat konusuyla ilgili olarak başta kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar ve özel sektör yapıları da dâhil edilerek bilgi toplama faaliyetleri başlatılacaktır. Burada yapısal ilişkiler teşkil edilerek, istihbarat açığı oluşturmayacak şekilde dolaylı insan kaynağından faydalanılacak, gerektiği hallerde yurtdışındaki Türkler ve kurum temsilcileri de sürece dâhil edilecektir.
- b. **Haberlerin işlenmesi:** Toplanan haber ve bilgiler yine EİB bünyesindeki teknik birim tarafından değerlendirme ve analize tabi tutulacak, ihtiyaç konusuyla ilgili bir rapor hazırlanacaktır. Hazırlanan raporun iki farklı çıktısı bulunacak; öncelikle istihbarat ihtiyacının sahibine konuyla ilgili öneriler sunulacak, ikinci olarak da söz konusu istihbarat konusunun kamu-özel sektörlerle yönelik fırsat ve tehditlere ait değerlendirmeler içerecektir.
- c. **İstihbaratın yayımı ve kullanılması:** EİB paydaşlarıyla çift yönlü bir ilişki geliştirecek, karşı istihbarat ve istihbaratın yayımı noktasında bilgi de sağlayacaktır. Böylece piyasada istenilen alanlarda bilgi doygunluğu sağlanacak ve piyasa yapıcılarının bu bilgi doğrultusunda hareket etmeleri sağlanacaktır. Sonuç ve bulgular muhataplarıyla gerekli düzeyde paylaşılarak

sahaya yansıtılması sağlanacaktır. Bu paylaşım gerek Cumhurbaşkanlığı makamı gerek bakanlıklar ve gerekse doğrudan Milli İstihbarat Teşkilatı aracılığıyla yapılacaktır. Dünya istihbarat örgütleri arasında bazıları Kurumsal istihbarat toplama görevini şirketlere ve finansal firmalara sözleşmeli olarak satmaktadır. Bu sayede özel casusluk şirketleri ve özel casusluk yeni bir pazar haline geldi. 21. Yüzyılda şirketler ve finans firmaları, gelişmekte olan pazarlardaki bilgi birikimine olan ihtiyacı her zamankinden daha fazla olduğu için özel casusluk firmaları bu konuyu hedefleri haline getirmiştir.

Bu pazarın artmasının en büyük nedenlerinden birisi küreselleşme diğeri ise hedef ülkenin elitleri ile siyasilere arasındaki bağlantıların bilinmiyor olması. Javers'in belirttiği gibi istihbarat toplama görevi sadece istihbarat örgütünün değil aynı zamanda özel sektör firmalarının özellikle de çokuluslu firmaların da yerine getirmesi gereken bir faaliyettir.

4.4. Önerilen Model

Ülkemizde birçok istihbarat birimi farklı istihbarat alanlarından faaliyet gösterebilir de ekonomik istihbarat alanında faaliyet gösteren herhangi bir servisimiz bulunmamaktadır.

Önermiş olduğumuz modelin yasal dayanağı 2937 sayılı “Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu” olmuştur. İlgili kanunun (4). Maddesinde istihbarat teşkilatı oluşturmuş olduğu istihbaratı, Cumhurbaşkanı, Milli Savunma Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmakla yükümlüdür. Bu nedenle EİS'nin çatı kuruluşu Cumhurbaşkanlığı ve MSB olarak belirlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı ve MSB tarafından hazırlanacak olan ekonomik istihbarat ihtiyaç belgesi ve uzun vadeli ekonomi politikaları çerçevesinde MİT istihbarat toplama faaliyetini başlatacaktır. Ekonomik İstihbaratın verimli ve doğru kaynaklardan elde edilebilmesi için sermaye kuruluşları, ilgili bakanlıklar, Yurtdışında yaşayan Türkler ve Türk kökenli insanlar, yurtdışı teşkilatlı kamu kurum ve kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, Türk çokuluslu şirketleri, Türkiye’de kurulu Ar-Ge merkezleri ve Teknoparklar ihtiyaç olan bilgiyi elde etmek için gerek mikro

gerekse makro düzeyde, teknoloji, pazar araştırması, bölgesel politikalar, finansal hareketler gibi birçok ekonomik etkiyi değerlendireceklerdir (Walker, 2011: 13).

1984 yılında Fransa Dış Güvenlik Genel Müdürlüğü ve Operasyon Merkezi tarafından askeri teknik imkânları öğrenmeye yönelik olarak “Bukalemun” programı kurulmuştu. Bu program sayesinde askeri uzmanlar Fransa'nın ihtiyaç duyduğu teknolojiye sahip kurum ve şirketlere yönlendirilip teknolojiyi elde etmeye çalışmışlardı. Benzer şekilde Türkiye için öncü sektör olan savunma sanayisi ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçları belirlenerek bu teknolojiyi üreten firmalar özelinde faaliyet göstermek gerekmektedir. Bununla birlikte stratejik planda belirtilecek öncü ve rekabet edebilir sektörler ekonomik istihbaratın ana ilgi odağını teşkil etmelidir (Soylu, 2019: 111).

Bu faaliyette bulunurken önemli olan başka konu ise bilgi akışına olan güvendir. Bu güven sayesinde devlet ile özel firmalar arasındaki iletişim, bilgi akışını kolaylaştırır ve artan tehdit zamanında önemli olan güven oluşturur. ABD'de olduğu gibi yerli firmaları yabancı rakiplerle karşılaştıklarında firmalar için istihbarat sağlayarak serbest piyasaya müdahale etmeden hem ekonomik rekabeti güçlendirmek hem de ulusal güvenliği sağlamak başarılacaktır (Walker, 2011: 13).

Rusya, ticari ve akademik girişimler, istihbarat becerisine sahip Rus göçmenler, hassas bilgi elde erişebilen kamu ve özel sektör firmalarını kullanarak da ekonomik istihbarat bilgisi elde etmektedir. Ekonomik istihbarat modelimizde bulunan yurtdışında yaşayan Türk ve Türk kökenli insanlar, faaliyette buldukları ülkeler ve sektörlerde ekonomik istihbarat toplama görevini yerine getirmesi hedeflenmektedir.

Hedef teknoloji belirlenirken değerlendirilmesi gereken hususlar şunlardır; teknolojinin performansını doğru bir şekilde analiz edilmelidir, hedef teknolojinin performansında bir fark yaratabilecek kritik destek teknolojileri bulunmalıdır, benzer teknolojilerin karşılaştırılmasına izin vermelidir (Clark, 2013: 381).

İstihbarat örgütü, ekonomik istihbarat toplamaya çalıştığı gibi ekonomik verileri ve teknolojiyi hedef alan casusluk faaliyetlerine karşı koymak için kamu ve özel sektörün tüm kesimleriyle yakın çalışmalıdır. Kamu ve özel sektör bilgilerini

toplamak tamimiyle durduramaz ancak etkilerini azaltmak ve en az etkinliğe düşürmesi mümkündür.

Birçok modern ve gelişmiş ülkede olduğu Türkiye’de de ekonomik istihbaratta kurumsallaşma sadece ekonomik amaçla değil güvenlik amacıyla da varlık göstermek zorundadır. Türkiye için önerilen bu model devletin koordinasyonunda ve özel sektörle bilgi paylaşımı çerçevesinden faaliyette bulunmalıdır. Bu koordinasyonun etkisiyle, öncü sektör ve öncü firmanın sağladığı büyüme ve üretim avantajıyla uluslararası pazarda pay sahibi olmakla birlikte yurtiçinde hem istihdamı artırıcı, hem milli geliri artırıcı hem de teknolojik ilerleme düzeyiyle girişimciliği özendirici etkiyi ortaya koyacaktır.

SONUÇ

Bilgi, bilgiye ulaşma ihtiyacı elde edilen bilgiyi kullanma insanlığın varoluşundan itibaren en büyük gereksinimlerden biridir. Elde edinilen bilgilerle gerek gündelik yaşamın sürdürülmesi gerek gelecekteki yaşamımıza yön verilmesinde bilgiye ulaşma ihtiyacının önemi tartışılmazdır. Bilgiyi elde etme yöntemlerinden biride istihbarattır. Soğuk savaş dönemi ve sonrasında devletler bilgiye ulaşmada aracı olan istihbarat birimlerini geliştirme ve iyileştirme gereksinimi duymuşlardır. Ülkelerin gelişimi, büyümesi hem de küresel çapta meydana gelebilecek her türlü olumsuzluklara karşı bilgiye ulaşmada yeni yöntem ve arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu değişimlerle birlikte askeri savunma stratejilerinin yanında ekonomik savunma ve ekonomik savaş gibi tanımlarda gündeme gelmiştir. Ülkelerin gerek kendi menfaatleri adına, gerekse karşı ülkelere karşı izlediği ekonomik yöntemlerle birlikte ekonomik istihbarat olgusu ortaya çıkmıştır. Ayrıca günümüzde teknolojinin gelişmesi ülkeler arasında mesafe uzaklığın anlamını yitirmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak; ülkelerin ekonomik çıkar ve kendi çıkarları doğrultusunda birbirinden etkilenmesi birbirini takip etmesi sonucunu doğurmuştur. Her yönden güçlü tam bağımsız bir ülke için ekonominin önemi tartışılmazdır. Ekonominin güçlü ve istikrarlı olmasında ‘ekonomik istihbarat sistemine yer vermesi ve uygulanması hayati önem taşımaktadır’. Türkiye, Dünyada pek çok ülkede olduğu gibi ekonomik olarak zor dönemden geçmektedir. Bu durum söz konusu süreçte izlenen ekonomik politikaların yanında yeni bir tutumu gerekli kılmakla birlikte, gelişmiş ülkelere bakıldığında da ekonomik istihbarat sistemine duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Türkiye güçlü ve gelişmekte olan bir ülkedir gelişmekte olan ülkelerin en büyük avantajı, gelişime ihtiyaç duydukları alanlarda gelişmiş ülkelerin bir politika, bir sistem ortaya koymuş olmalarıdır. Ekonomik istihbarat sistemleri özelinde bu durumu ele almak gerekir ise

dünyanın önde gelen ekonomilerinden Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya ve Hindistan gibi önde gelen ülkeler bir sistem geliştirmiş durumdadır. Bu sistemlerin en büyük ortak özelliklerinden birisi her birinin diğerinden farklı oluşudur. Bu durum ekonomik istihbarat sistemlerinin özgünlüğünü ve koşullara bağlı olarak şekillendirilmesi gerekliliğini gözler önüne sererken benzer temel prensiplere sahip oluşları ise belirli bir kalıba bağlı olduklarını göstermektedir.

Türkiye, ekonomik istihbarat sistemi konusunda yetersiz ülkelerden birisidir ve hızlıca bir eylem planına ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışma kapsamında bu ihtiyacın gerekliliğine dair tespitlerde bulunulmaya çalışılmış olup bunun yanında bir model önerisi de geliştirilmeye çalışılmıştır. Şüphesiz farklı model önerilerinin geliştirilmesi de mümkündür ancak temel olan bu modele duyulan ihtiyacın farkında olunmasıdır. Gelişmiş ülkelerin hemen hepsi 1990'lı yıllarda bu sistemi geliştirmeyi başarmış ve yıllar içerisinde daha iyiye gitme adına adımlar atmıştır. Meyvelerini topladıkları gerçeği de ekonomik göstergelere bakıldığında net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Her ne kadar geç kalınmış olsa da yarının bugünden de geç olacağı gerçeğine bağlı olarak harekete geçilmesi hem kayıpları azaltmak hem de bugünün yanı sıra geleceğe de katkı sağlamak adına büyük önem taşımaktadır.

Ülkelerin istihbarat sistemlerine bakıldığında devletin başlıca rol aldığı, kimi ülkelerde bu rolü üstlenmeye devam ettiği, kimi ülkelerde ise zamanla bu rolün büyük bir kısmını özel sektöre devrettiği gözlemlenmektedir. Türkiye'de de benzer bir yöntem uygulamak mümkün gibi dursa da devlet rolünün yüksek oranda sürdürülmesi daha doğru bir model önerisi olarak görülmektedir. Bunun sebebi Türkiye'nin dış yatırımcıya olan bağlılığının yüksek oluşudur. Özellikle ekonomik iniş çıkışlarla birlikte geliştirilen modelin zaman içerisinde özel sektöre sorumluluk yüklemesi halinde özel sektörün yapacağı çıkışlar önemli bir soruna dönüşme potansiyeli barındırmaktadır. Daha istikrarlı ve daha gelişmiş bir Türkiye ekonomisinde süreç içerisinde farklılık yaşanması hem dönemsel hem de uluslararası değişkenler doğrultusunda gerekli hale gelebilecektir ancak bugünün yapısında devletin önemli bir rol üstlendiği bir ekonomik istihbarat sisteminin çok daha faydalı olduğu düşünülmektedir. Tüm bu çalışma neticesinde bir model önerisi oluşturulabilmiştir. Bu çalışmanın hipotezinin doğrulandığı anlamına gelebilir.

Sonuç olarak Türkiye'nin etkin bir ekonomik istihbarat sistemine geçişi bir tercih değil bir gereksinimdir. Bu gereksinimin en kısa sürede karşılanabilmesi adına hem devlet hem ekonomik güçlerin hem de akademinin dahil edildiği bir çalışma grubu oluşturularak etkin bir model geliştirilerek hayata geçirilmesi en büyük temenni ve ülkemiz adına en önemli doğru adımlardan biri olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdul-Mumin S. (2011). *Detection of Man In The Middle Attack In Ieee 802.11 Networks*. Kwame Nkrumah University Of Science And Technology: 38.
- Alsancak, H. (2013). *Dış Politika ve İstihbarat*. İstanbul: Kripto Basım
- Arenas, E. O. (2014) *Strategic Intelligence and Economic Security*, Economic Intelligence in a Global World, 1. press, Spanish Institute for Strategic Studies, Spain.
- Asker, A. (2013). *Rus İstihbarat Sistemi*. Ankara: Kripto, 49.
- Avcı, G., (2007), *İstihbarat Oyunları*, İstanbul, Birey Yayınları.
- Aybar, S. (2017). *Ekonomik Teori Sarunsalı Bağlamında İktisadi İstihbarata Eleştirel Bakış*. İstanbul: Kripto Basım.
- Bayman, D. (2013). *The Intelligence War on Terrorism*. Intelligence and National Security, 29(6), 3-4.
- Biçer, S., (2017). Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş, *KSBD, Sonbahar 2017, Y. 9, C. 9, S. 2*, 435-464.
- Bonucci, L. (2017). *Economic Intelligence as National Security Issue*. A Brief Study.
- Bowers, L. N. (2009). *German foreign and security policy*. New York: Nova Science Publishers, 2-19.
- Clark, R. M. (2013). *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach*. California: CQ Press.
- Clerc, P. (1997). *Economic Intelligence*, World Information Report 1997- 1998, Yves Courrier ve Andrew Large (Der.), UNESCO, 304-317.

- Cozzi, G. (2001). *Inventing or Spying? Implications for Growth*. Journal of Economic Growth, 6(1), 55-77.
- Çifci, H., (2017). *Her Yönüyle Siber Savaş*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara.
- Dearth, D.H. ve Goodden, R.T. (1995). *Strategic Intelligence Theory and Application*, Defence, Washington, ABD.
- Dedeoğlu, B. (2013). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Y. (2018). *Ulusal Refahın Sağlanması ve Korunmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Duramaz, S. ve Gökbnar, A.R. (2017). *Ekonomik İstihbarat Sisteminin Oluşturulmasına Yönelik Türkiye için Yeni Bir Model Önerisi*, Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 12(47).
- Girgin, K., (2003). *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.
- Güldiken, N. (2006). *Bilginin Elde Edilmesi Ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü*, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2)
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2937.pdf> (Erişim Tarihi: 23.01.2022).
- Javers, E. (2011). *Secrets and Lies: The Rise of Corporate Espionage in a Global Economy*. Georgetown Journal of International Affairs, 12(1), 53-60.
- Johnson, L. K. (2009). *An Introduction to the Intelligence Studies Literature*. L. K. Johnson (Ed.), In *Strategic*
- Kahn, D., (2001). *The Historical Theory of Intelligence, Intelligence and National Security, Sonbahar 2001*.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking Fast and Slow*, New York, Farrar, Straus and Giroux.
- Kapani, M. (2009). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Kent, S. (2003). *Stratejik İstihbarat*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Koca H.İ., (2021). *İstihbarat Sistemlerinin Ulusal Güvenliğe Etkisi: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Konrad G. and Minor, D. (2019). *Economic Espionage*. *Defence and Peace Economics*, 30(3), 269-277.
- Konstantopolous, I. L. (2010), *Macroeconomic Espionage: Incentives and Disincentives*, Research Intitute for European and American Studies, Greece <https://www.files.ethz.ch/isn/31738/rieas103.pdf> (10.08.2021).
- Krizan, L. (1999). *Intelligence Essentials For Everyone*, Joint Military Intelligence College.
- Küçükcan, T. (2007). *Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkanı*. *Uluslararası İlişkiler*, 6(24), 35.
- Küçükşahin, A. (2007). *Türkiye'nin Tehdit Belirleme Yöntemi ve Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde Düşman Kavramının Değerlendirilmesi*, Türkiye'ye Yönelik Dış Kaynaklı Tehditler Sempozyumu, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul,
- Levytskyi, V. (2001). *Economic Intelligence of the Modern State*. Master Of Arts in International Security And Civil-Military Relations
- Lownthal, P.R. (2009). *The Evolution and Influence of Social Presence Theory on Online Learning*, Hershey, PA: IGI Global.
- Miman, A. T. (2007). *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) Görevleri, www.mit.gov.tr/kanun04-01.html (Erişim Tarihi: 11.08.2021).
- Morrison, J. N. (2014). *Intelligence in the Cold War*. *Cold War History*, 14(4), 575-591.

- Nasheri, H. (2005). *Economic Espionage and Industrial Spying*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nesadurai, H. E. (2004). *Introduction: Economic Security, Globalization and Governance*. The Pacific Review, 17(4), 459-484.
- Özdağ, Ü. (2011). *İstihbarat Teorisi*. Kripto Yayıncılık, Ankara.
- Özdağ, Ü. (2016a). *İstihbarat Örgütleri*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Özdağ, Ü., (2016b). *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayıncılık, Ankara.
- Özkan, T. (2004). *Milli İstihbarat Teşkilatı, MİT'in Gizli Tarihi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Potter, E. H. (1998). *Economic Intelligence & National Security*. Canada: Carleton University Press.
- Richelson, J. T., (1995), *A Century of Spies, Intelligence in the Twentieth Century*, (1. press), Oxford University Press, ABD.
- Riess, C. (1958). *Topyekun Casusluk*, 2. Baskı, Jandarma Basımevi, Ankara.
- Schweizer, P. (1996). *The Growth of Economic Espionage: America Is Target Number One*. Foreign Affairs, 75(1), 9-14
- Spencer, S. (1998). *The Economic Espionage Act of 1996*. Berkeley Technology Law Journal, 13(1), 305-317
- Singer, P.W. ve Allan. F. (2015). *Siber Güvenlik ve Siber Savaş*, çev. Ali Atav, (1. baskı), Buzdağı Yayınevi, Ankara.
- Tılısbık, N. ve Akbal, Ö. (2006). *İstihbarat ve Türkiye*, (1. Baskı), Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya.
- Valeriu, I. (2013). *Economic Intelligence*. Journal of Knowledge Management, 3(6),182-198.
- Walker, M. (2011). *Should Intelligence Support to Private Industry be Enhanced?*, Georgetown Journal of International Affairs, 12(1), 8-15.
- Yılmaz, S. (2007). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Yücelik, R. (2015). *Ekonomik İstihbarat Modellemesi ve Yükselen Ekonomiler İçin Öneri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.

Zelikow, P. (1997). *American Economic Intelligence: Past Practice and Future Principles*. *Intelligence and National Security*, 12(1), 164-177.

EKLER**EK 1. ÖZGEÇMİŞ****1.ADI-SOYADI: ÖMER KARAKAŞ****2.EĞİTİM BİLGİLERİ:**

Mezun Olunan Öğretim Kurumu	Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih	2022
Mezun Olunan Bölüm	Toplam kalite Yönetimi Yüksek Lisans
Tez Konusu	Geçmişten Günümüze Ekonomik İstihbarat Olgusu ve Türkiye

Mezun Olunan Öğretim Kurumu	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Tarih	24.06.2020
Mezun Olunan Bölüm	ADALET

Mezun Olunan Öğretim Kurumu	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Tarih	30.07.2015
Mezun Olunan Bölüm	HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM

Mezun Olunan Öğretim Kurumu	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Tarih	21.07.2014
Mezun Olunan Bölüm	İŞLETME

Mezun Olunan Öğretim Kurumu	POLİS AKADEMİSİ
Tarih	13.06.2008
Mezun Olunan Bölüm	POLİS MESLEK YÜKSEKOKULU POLİS MESLEK EĞİTİMİ

Çalışma Hayatı	İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Tarih	2008 /HALEN